

YÖN

HAFTALIK GAZETE

MECLİSTEKİ GİZLİ OTURUMUN ZABTI

Yirmibeş milyonluk
Suistimal

HALKIN EKMEĞİYLE OYNAYANLAR

OKUYUCU'DAN YÖNE

Memurlar

İkinci sayımızdaki «Memurlar» başlıklı yazımız ilgi çekici fakat sonunu ... memurların haklarıyla ilgili bir konunun bu iki yıllık sürenin son günlerine kalacağını tahmin etmek herhalde yanlış olmaz.

Gibi kararlar biçimde bitirmenizi, bize, doğru bulmuyoruz. Bildirisini sevinçle imzaladığımız YÖN durumu göstermekle kalmayıp, çözüm yollarını da göstermelidir kanısındayız.

Ulusalaraçat Çözüm Örgütü'nün (Teşkilatı'nın) 87 sayılı bir sözleşmesi vardır ki bu sözleşmeyi onaylayan devletlerin bükümetlerine düşen ödevlerden biri de Memurlarına memurlara «sendika kurma hakkı»nı tanıyan kanun tasarısını sunmaktır.

87 sayılı sözleşmenin Türkiyece onaylanmasında YÖN öncülük etmeli ve bir kampanya açmalıdır.

Sina PAMUKCU
(Avukat)

Fikir öncüleri

Sizleri girişmiş olduğunuz bu güç, mesuliyetli ve aynı zamanda vatani vazifeden dolayı tebrik ederim.

İktisaden geri kalmış memleketler arasında bulunan Türkiye'nin kurtuluşu ancak plânlı bir sosyal faaliyet neticesinde kâbil olacaktır. Şunu da unutmamak lazımdır ki haksız kazanç sahipleri yani emek istismarcıları sizleri komünistlikle suçlayacaklardır. Bütün bu suçlamalara rağmen azimle çalışmanızı dilerim. Sizleri ve biz taraftarlarımızı kültürlü halk nazırında komünist olarak göstermelerine müsamaha etmemeliyiz. Okuma yazma bilmeyenlerin ekseriyete hâkim olduğu bir memlekette sosyalizmi tanıtmak ve gerçekleştirmenin zorluğu meydandadır. Bunun için önce bu fikri bir terim olarak bellekte tutulmalıdır. Önce körü körüne anlamaktansa isme bağlanan halkımız uyardığı zaman sosyalizm'in gerçek mânasını anlayacaktır.

Gökçe ENİS

İşçi ücretleri

İşçi Sigortalarına kayıtlı iş kolu — 1960 yılı için — 41 dir. 41 iş kolunda sigortalı işçi sayısı 620 900'dür. Bu işçilere 2 7624 470 917 lira ücret ödenmiştir. Bir işçinin ortalama günlük kazancı 14.44 TL dir. Asgari ücretlileri evvelâ bu 14.44 liradan düşük ücret alan iş kollarında aramak lazımdır. Aşağıdaki cetvel bu iş kollarını, bu kollarında çalışan işçi sayılarını, bunların günlük ve aylık ortalama kazançlarını göstermektedir:

NO İŞ KOLU	Çalışan İşçi sayısı	Günlük Ortalama	20 Günlük Ortalama
1 Tütün Sanayi	50 483	9.51	289.30
2 Diğer madenlerin İhracı	2 738	10.53	315.90
3 Kömür madenciliği	46 462	10.26	325.80
4 Madencilik	36 505	10.30	327.00
5 Muhabere hizmetleri	36	31.46	943.80
6 Ziraatla ilgili ücretli	22 436	11.36	346.80
7 Ağaç ve süs bitimleri	4 473	12.85	381.50
8 Şahsi hizmetliler	18 127	12.11	363.30
9 Tuğ, kil, kum ocakları	2 968	12.76	382.80
10 Dokuma sanayi	79 823	12.42	372.60
11 Gıda maddeleri Sanayi	67 369	12.85	385.50
12 Tuğ, Toprak, kum	18 852	12.98	389.40
13 Kâğıt ve kâğıttan	6 677	14.15	424.50
Toplam	326 262	12.89	382.90

İşçilere ödenen bu ücretler; ücret (günlük, haftalık, aylık), prim, ve fazla mesai gibi hizmetlerin karşılığı ve kâffesidir ve bürüt ücrettir. Bunlardan işçilerin ödemekle mükellef bulunduğu gelir vergisi, işçi Sigorta primi, damga resmi, tasarruf bonosunun düşülmesi lazımdır. Bu takdirde yukarıda hesaplanan ücretlerden işçinin medeni durumuna göre % de 10—15 arasında bir miktar daha düşmek icap eder.

Görüldüğü ki işçilerin asgari ücretleri ele alınırken tablodaki sıraya riayet lazımdır. Bu demek değildir ki tabloya itihal edilmeyen diğer 28 iş kolunun içinde günlük ortalama 14.44 den düşük ücret alan yoktur. Bunlar içinde de noksan ücret alan varsa da bunların en kesifi 1 den başlamak suretiyle derecesiyle 13 iş kolunda bilhassa mevcuttur. Görüldüğü ki bu 13 iş kolunda 236.262 işçi adeta boğaz tokluğuna çalıştırılmaktadır. Bu miktar küçümenecek bir yekûn değildir. Bu 326 kişi ile 32 askeri tümen teşkil edilebilir. 620 900 Genel İşçiye göre nisbeti % 22.5 dir. Bunların aylık ortalama kazancı 362.90 TL dir. Yıllık tutarı 4 354.80 lira yapar. Bu miktar bürüt olduğuna göre % 15 tenzillâta tâbi tutsak yılda bir işçinin eline net olarak ortalama ayda 308 lira geçmekte ve bununla beş nüfuslu ailesini geçindirmektedir.

Hasan TEZOL

«Liberal sistemin fiyaskosu»

İnsanlık tarihinde milâttan çok önceki senelerde tathikatına başlanan fakat asıl temellerini milâdi yıllarda «Roma Hukuku»ndan alarak yirmineci asra kadar çeşitli şekillerde denenen «Liberal sistem» en geniş imkânlarına ulaştığı sınırlı inkılâp devirlerinde ve yirmineci asrın en mültekâmil ilmi ve teknik imkânları içinde dahi gayesi olan insanlık refah ve saadetine gerçekleştirilerek tam bir fiyaskoya ulaşmıştır.

Diğer taraftan birçok geri kalmış devletlerin kısa zamanda sosyalizm vasıtasıyla ileri devletler safına geçmeleri dağ gibi bir hakikat olarak gösterimizin önündedir.

Bu durum karşısında en muhafazakâr ve liberal devletlerin dahi sosyalist tedbirlere tevccüh etmeğe başladıkları devrimizde bilhassa geri kalmış devletlerin tarihi kayıplarını telâfi etmek için artık sosyal tedbirlere değil - tam bir «sosyalist» rejime gitmeleri zarureti bir bedahat hâline almıştır.

Aydınlarımız içinde fikir fikir kaynayan bu düşüncelerin fıskırması, teşkilatlanması ve halka ifadesi demek olan «YÖN»

ün çıkışı beni derin bir heyecana sürükledi.

Alâeddin ŞENEL

(S.B.F. İdari Şube Öğrencisi)

Köy Enstitüleri

Enstitünün yerini öğretmen okulları aldı. Şimdi orada okuyor köy çocukları. Nazari bilgi altında yaratıcılığını, yapıcılığını kaybetmiş durumda. Kültür faaliyetlerinin, tarım uygulamalarının, el işlerinin ezantisi var. Minyatür işler hepisi. Bir örnek vereyim: Öğretmenler toplantısının birinde tarım öğretmenine çatan bir öğretmen «Hiç değilse aşığı bari tah-tada göstermeyin» demişti. Bu söze kızan

tarım öğretmeni «Sen o sözü Talim - Terbiyeye söyle» mukabelesinde bulundu.

Şimdiki öğretmen okullarının hâli bu. Yapıcı, yaratıcı nitelikten yoksun, el mahareti olmayan, köyden çok şehir özlemi taşıyan öğretmen yetiştiriyor. Binlerce köy çocuğu yine akin hâlinde, okuyacakları diye geldiği halde «kaliteli yetiştireceğiz» görüşüyle 50—100 çocuk alınmakta. Köy kızları hiç okuyamaz hale geldi. Erkeklerden ayrılıp Bolu ve Trabzon toplandı. Şimdi Edirnedeki kalkıp, ta Bolu'da okuyacak. Köy kızının okumaması için bundan daha güzel enzel olur mu?

Mustafa ŞANLI

(Öğretmen)

birikmiş
paranız
için

YAPI
ve
KREDİ
BANKASI

YÖN .. 14

YÖN

HAFTALIK FIKIR VE SANAT GAZETESİ

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAVI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

YÖN

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8
BAKANLIKLAR — ANKARA.
Telefon: 12 72 88 * İstanbul Bürosu: Mollafonari
sokağı 32 Cağaloğlu. Telefon 22 93 15 * Dizi-
basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık
J.A.Ş. — İSTANBUL.

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı
(26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı)
12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli
abone telifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L.,
üç aylık 10 T.L.'dir.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L.'dir.
1, 2, 4, 8 ve orta sayfalara ilân kabul
edilmeyiz. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa
tabidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaş-
malar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mesuliyet
kabul olunmaz.

BAKIŞ

Efendilerimiz

Manzara

Memleketin zinde kuvvetleriyle iktidardaki insanlar, birbirlerini tanıyamıyacak hale geliyor. Halk ile halkın temsilcileri arasındaki mesafe genişliyor. Zinde kuvvetler, hızla kötüye giden sosyal ve iktisadi meselelerin ağırlığı altında bir kurtuluş yolu ararken, iktidardaki insanların çoğu apayrı âlemde yaşamaktadır.

İktidarın fildişi şatosunda günün konuları, Kayseridekilerin affı, sürgündeki ağaların geri dönmesi, servet beyanının kaldırılması, Avrupa Konseyi seçimleri, meclislerin üstünlük davası gibi meselelerdir.

Milletvekili istihkaklarına zam yapma teşebbüsü ise, bir takım insanların memleket gerçeklerinden ve halkın temayüllerinden ne kadar uzaklaştığını ortaya koyarak, bardağı taşıran son damla olmuştur.

Böylece, tantanayla, sahneye konan kemer sıkma politikası, Opelli ve taksitli başlangıca rağmen, bir iki gün içinde, hazin bir komedi haline gelivermiştir.

Fildişi şatoda geçen çeşitli olayları, vazife icabı nakletmek zorunda kalan basın, alay ve öfkeyle karışık sinirli tonu memleketin zinde kuvvetleri ile bir kısım temsilcilerin davranışları arasındaki aykırılığın ortaya konmasından başka bir şey değildir. İstanbuldaki büyük işçi hareketi, iktidarda olanlara karşı duyulan güvensizliğin sessiz, fakat azimli ifadesidir.

Millet Meclisi Anayasa ve Maliye Komisyonları ile Genel Kurulda çok sayıda Milletvekilinin, istihkaklarını 5400 liraya çıkartmak için çırpınmaları karşısında, halkın ilk defa olarak, iane toplamak suretiyle gösterdiği sert tepki, halkın temsilcilerinden koptuğunu gösteren önerli bir işaretidir.

İktidar kimlerin elinde?

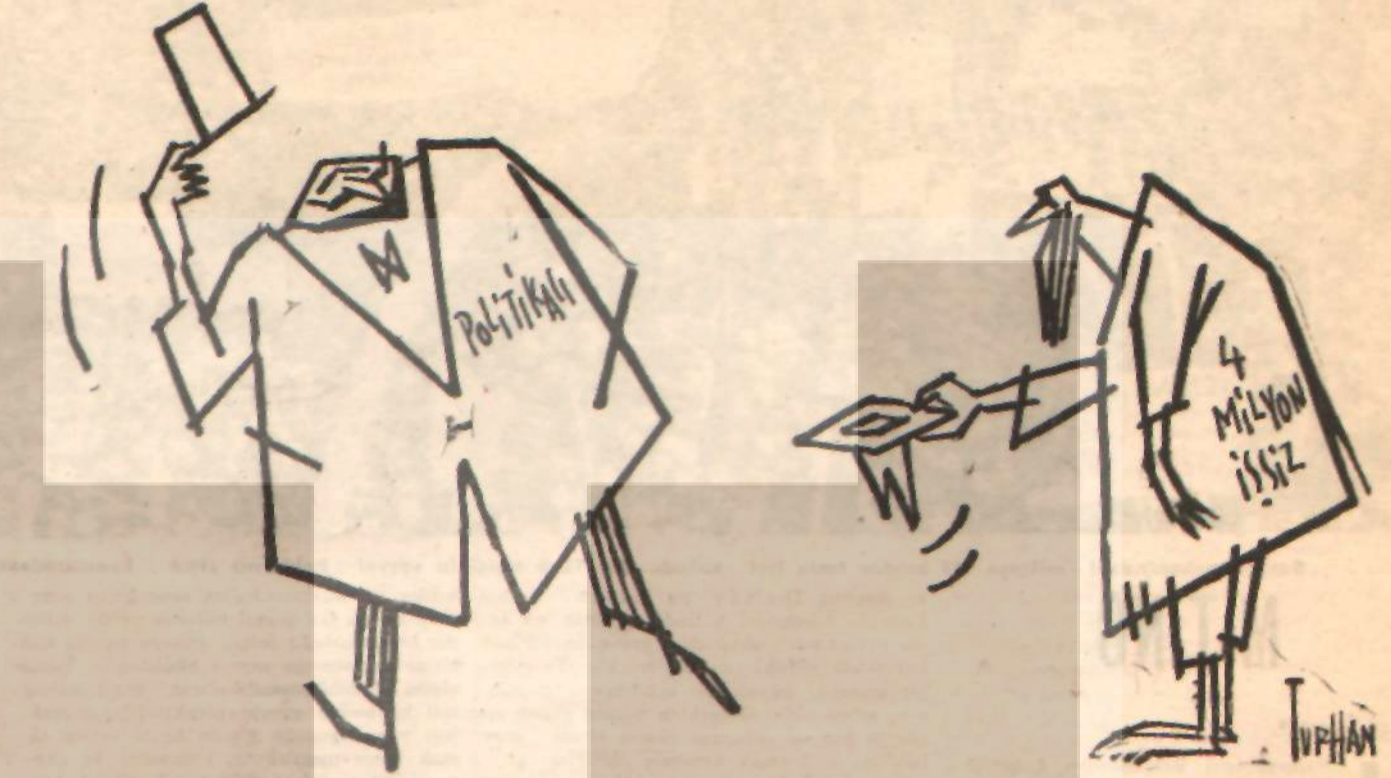
dare edenler ile idare edilenler arasındaki bu geniş mesafe neden doğuyor? Bizi idare edenler, kimlerdir? Üzerinde dikkatle durulması gereken mesele budur.

Parlamentoda, milyonları aşan işçi ve ufak esnaf kitlesinin temsil edilmediği bir gerçektir. Liderlerin gayretleriyle C.H.P. Kurultayı, 15 işçi ve esnaf adayına, Parlamente'ya girebilme şansı tanıdığı halde, parti teşkilâtının direnmesi yüzünden, C.H.P. Parlamente'ya hiç bir işçi temsilcisi sokamamıştır. Diğer partilerde de durum pek farklı değildir.

Milyonlarca küçük çiftçi ailesine gelince, onların temsilcileri büyük çiftçilerden ve toprak ağalarından öteye gitmemektedir. Sayın Doçent Gülten Kazganın «Sömürülen Köy» adlı yazısında çok iyi belirtildiği üzere, geniş köylü kitleleri ağaların ve mutavassıtın oyuncağı halindedir.

Siyasi partilerin bünyesi, geniş halk kütlelerinin parlamentoda temsiline imkân vermemektedir. Parti teşkilâtı, çoğunlukla, ağaların, mutavassıt zümresinin ve onlarla işbirliği yapanların elindedir. Meselâ ağalar meselesini ele alalım: Ağaların, sabit oyları olduğu söylenir. Fakat bir çok halde halkın ağaları seçmediği bir gerçektir. Ağalar, siyasi-partilere belki de bir miktar oy bile kaybettirmektedir. Ama, halk ağaları seçmek zorundadır. Çünkü siyasi parti listelerine onlar hâkimdir.

Mali imkânları, vakitlerinin bol oluşu ve menfaatleri, ağaları parti teşkilâtında rol almaya itmektedir. Parti merkezleri ise, varlıklı ve çevrelerinde iyi kötü isim yapmış kimselerin teşkilâtta vazife almasını büyük bir kolaylık saymaktadır. İstenmeyen bir adamın il başkanı seçilmesi üzerine, bir parti liderinin ilk tepkisi, «bâ-

ri parası var mı» suali olmuştur.

Ağalar bu durumdan faydalanmakta ve bir çok ilde çeşitli partilerin teşkilâtına hâkim olmaktadır. Çocuklarını, dengeli bir şekilde partiler arasında bölüşen eşraftan aileler de mevcuttur. Sürgündeki 55 ağanın geri dönmesini bütün partilerin istemesi, böylece 55 lerin davasının partiler üstü bir mesele haline gelmesi, partilerin durumunu apaçık ortaya koymaktadır.

Tablo, belki biraz basitleştirilmiştir. Ağaların ve eşrafın okumuş oğullarının yanı sıra, halk çocukları da meclislerde yer alabilmektedir. Fakat onların seçim şansı, birçok halde, parti teşkilâtını ellerinde tutanların müsamahasına bağlıdır. Bu kimseler, mevcut düzenden nimetlenenlerin, bilerek veya bilmiyerek, savunuculuğunu yaparak ayakta durmaktadır. Büyük bir partinin en yüksek kademelerine erişmiş zeki ve bilgili bir Doğulu politikacının, ağaları sevmediği halde, yıllar boyunca, onlarla nasıl iyi geçinmek ve menfaatlerini korumak zorunda kaldığını dostları bilirler.

1945 Toprak Reformunun karşısına, toprak ağalarıyla birlikte, bir kısım hukukçuların dikilmesi teşadüf değildir. Yeni Anayasanın ilerici hükümlerinin de en çok, iş çevrelerinin finanse ettiği bazı hukukçular tarafından tenkit olunduğu hatırlanmalıdır.

Partilerin geliri, bu çevrelerden gelir. Seçim masraflarını onlar karşılar. Meselâ Kayseri veya Trabzon'da seçim kampanyasına çıkan adaylar, gerekli para için, İstanbuldaki Trabzonlu veya Kayserili eşrafın kapısını çalmak zorunda kalır.

Kısaca, her türlü değişikliğin aleyhinde, toprak ve ticarete dayanan bir menfaat zümresi, siyasi partilerde nüfuz sağlamıştır. Bu yüzden, parti teşkilâtı içinde ve meclislerde devrimci insanlar azınlıkta kalmaktadır. Partilerin ve meclis çoğunluklarının her türlü reform fikrine ve devrimlere karşı dikilmesinin sebebi budur. Hükümet programlarında, toprak re-

formu, vergi kaçakçılığına son verilmesi pazarların müstahsil ve müstehlik lehine işlemesinin sağlanması, arsa spekülasyonunun önlenmesi, haksız kazançlar sağlıyan mutavassıtlarla mücadele edilmesi gibi, sosyal ve iktisadi açıdan ilk planda çözümlenmesi gereken meselelerin yer alması, başka türlü izah olunamaz. 1945 reformuyla toprak ağalarına karşı savaş açan Sayın İnönü'nün, bugün bir politikacı olarak, sürgündeki ağaların topraklarının kamulaştırılmasını durdurması üzerinde dikkatle durulması gereken bir olaydır. Sayın Ahmet Ögüz'ün ifadesiyle, 3-500 kişinin elinde bulunan piyasa önünde, bütün hükümetler çaresiz boyun eğmektedir.

Siyasi partilerde nüfuz sahibi olan bu menfaat grubu, her türlü reformun, hür fikrin ve doğrunun karşısındadır. Bu kimseler, toplum hayatındaki hâkim durumları dolayısıyla, ileri fikri yıllardır ya susturmak, ya da satın almak çabasında-dır! Memleketimizin sosyal adalet içinde hızla kalkınmasına taraftar gerçek milliyetçileri damgalamaya kalkışarak, miyopça bir davranışla sosyal gidişi durdurmak isteyenler onlardır. Fakat Türkiye'nin eski Türkiye olmaktan çıkmaya başladığını anlamayan bu zümreler, memleket ihtiyaçlarına ve zinde kuvvetlerin temayüllerine aykırı tutumları yüzünden, kudretlerini yavaş yavaş kaybetmektedir.

Bununla beraber, toplum hayatında hâlen söz sahibi olan, bu aykırı kuvvetlerdir. Siyasi partilerin teşkilâtına hâkim bulunan bu aykırı kuvvetler «Halkın halk için halk tarafından idare edilmesi» şeklinde tanıtladığımız demokrasinin, memleket ihtiyaçlarını cesaretle karşılayan ileri bir rejim olmasını güçleştirmektedir.

Ne yapabiliriz?

Halk iradesinin serbestçe tezahürü ve demokratik rejimin memleket gerçeklerine uygun hale gelmesi, ancak köklü reformlarla mümkün olacaktır. Halk teşkilâtlanmalı, ağa ve mutavassıt saltanatı son bulmalıdır. Modern anlamda bir toprak reformunun gerçekleştirilmesi, ziraat pazarların özel mutavassıt elinden kurtarılması, istihsal ve satış kooperatiflerinin yaygın hale getirilmesi, her alanda sendikacılığın kuvvetlendirilmesi, halk çocuklarının en geniş eğitim imkânlarından faydalanmasının sağlanması, köylü kütlesini yirminci yüzyılın adamı haline getirmek amacıyla güden Köy Enstitüleri hareketinin yeni baştan ele alınması, demokrasinin bir karikatür olmaktan kurtarılması için şarttır.

Bu reformlar, partilerin ve parti içindeki insanların yenilenmesine ve memleketin zinde kuvvetlerinin işbaşına geçmesine imkân verecektir. Fakat reformların gerçekleştirilmesi, iktidardaki insanların, ulvi kelimeler altında gizlenen menfaatlerini bir kenara itip, memleketin ve kendilerinin uzun vâdeli menfaatlerini ön plana almalarını gerektirmektedir. Halbuki, yukarıdan beri sayılan sebepler, bunun ne kadar güç olduğunu ortaya koymaktadır. İktidardaki insanlar ile memleketin zinde kuvvetleri arasındaki aykırı gidiş ortadadır.

Çelişme buradadır: Köklü reformlar zaruridir. İktidar ise, kısa vâdeli menfaatleri icabı reformlardan kaçınan kuvvetlerin elindedir.

Bu çelişmenin, efendilerimizin uyanması ve uzun vâdeli menfaatlerini, kısa vâdeli menfaatlerinden ayırarak uzak görüşlülüğü göstermesi suretiyle, demokratik yollardan çözümlenmesini milletçe temenni edelim...

Doğan Avcioğlu

Sarayhanebası'ndaki mitinge 100 binden fazla işçi katıldı. Bu, Türk işçisinin sosyal haklarını alma konusundaki ilk büyük hareketiydi.

MİTING

İşçi Şuuru

Haftalardanberi Bakanlardan İstanbul Valisine kadar birçok kimseyi düşündüren işçi mitingi nihayet 1961 yılının son günü İstanbul'da yeni Belediye Sarayının karşısındaki geniş alanda, surların dibinde yapıldı. Miting o derece sakin ve hâdisesiz geçti ki, mitingi Belediye Sarayından takip eden İstanbul Valisi daha önce bu mitinge karşı gösterdiği çekingenliği unutarak, işçilere teşekkür etmek üzere kürsüye koştuktan kendini alamadı. Geniş çapta bir 6-7 Eylül korkusuyla valizlerini hazırlayanlar elbiselerini dolaplarına yerleştirdiler.

Gerçekten miting hakkında birçok şeyler söylemek, tenkitler ileri sürmek mümkündür. Fakat herkesin ittifakla üstünde durduğu nokta, bu mitingin umulandan çok daha sakin, intizamlı ve tertipli geçmiş olmasıdır. Başlangıcından sonuna kadar, işçiler miting yerine hareketlerinden oradan evlerine dönüncüye kadar en ufak bir taşkınlık göstermemişler, hattâ dönüştükten sonraki dövizleri bile katlayarak yürümüşlerdir.

Belki işçilerin bu şekilde hareket etmelerinin başlıca sebebi, işçi toplantılarına muhalif olanlara, bu toplantıların kargaşalık-lara yol açacağını iddia edenlere aldandıklarını göstermek isteğidir. Çünkü 100 bine yaklaşan bir işçi topluluğunun, içinde bulunduğu yaşama ve çalışma şartlarının kötüliğüne geri sayılan Afrika, Asya ve Latin Amerika memleketlerinden birçoğunda işçilere tanınmış olan grev, kolektif pazarlık, hür sendika haklarından yoksun olmalarına rağmen bazı taşkınlıklar yapmaması kolay değildir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, mitingin heyecanlı bir havaya bürünmesi için de hiçbir gayret sarfedilmemiş, aksine söz alan işçi liderleri herkesin bildiği hususları biraz da dağınık ve müphem bir şekilde, tekrarlamaktan başka birşey yapmamıştır. Bu geniş kütle toplantıları bakımından işçi liderlerinin tecrübeleri olmadıkları herkes bilmektedir, fakat konuşmaların daha tesirli ve derli toplu bir şekilde hazırlanması pekala mümkündür. Söz alan liderlerin çoğu dinleyicileri heyecanlandırabilmek için seslerini bir havli yükseltmişler, miting günü bir bayram günü olarak ilân etmişler isinin yeni yılını tebrik etmişlerdir. Fakat işçilerin liderlerden beklediği, bunları duymak değil, grev toplulukla sözleşme haklarının elde edilmesi için nasıl bir mücadele üyümlüklerini nasıl hareket edeceklerini onlardan duymaktır. Bu konuda sadece bir iki kişi ve bu arada bilhassa Türkiye Tütün, İçki ve Gıda Sanayii İşçi Sendikaları Federasyonu Başkan

ı İbrahim Denizci, bu hakların derhal kanunla tanınması halinde işçilerin en tabii haklarından saydıkları greve başvurmak kararında olduklarını söylemekle dinleyiciler arasında büyük bir tezahüratın doğmasına sebep oldu. Gerçekten miting yapan işçilerin her ne pahasına olursa olsun, grev hakkını kullanmak arzusunda oldukları görülmüştür. İşçide işverenin istismarına son vermek isteği artık tamamen verleşmiştir. Hayat şartlarının gittikçe kötüleşmesi, bir işçinin 7 kişilik ailesi ile bir odada barınmak zorunda olması, aldığı ücretin oda kira-sına ancak yetmesi, birçoğunun işsiz olması, işçiyi haklarını elde etmek için mücadelemekten başka çıkar yol olmadığını inandırmıştır.

Yıllardanberi yetkililer tarafından yapılan vaatlerin de bir türlü tutulmamış olması, işçiyi bu inancında haki çıkarmaktadır. Bu sebepler yüzünden çalışmaya hayatında huzursuzluk günden güne artmıştır. Yet-

kililer bu huzursuzluğun sebeplerini araştırıp onlara hal çaresi bulacak yerde, yıllardır huzursuzluğu örtbas etmeğe işçilerin haklarını vermemeğe gayret etmişlerdir. İşçinin olgun olmadığı, sendikaların zayıf kaldığı mli bakımdan grevin gerektirdiği masrafları yapamayacağı, grevin başta işçiler olmak üzere memleketin istihsaline ve ekonomisine zararları dokunacağı gibi bahaneler durmadan tekrarlanmıştır. Buna rağmen, işsizlik sebebi ile ekonominin uğradığı zararlara kimse temas etmemiştir. Halbuki işsizlikten en çok zarar gören de işçilerdir.

Bütün bu şartlar altında işçiler haklarını elde etmenin ancak mücadele ile mümkün olacağını ve boş laflara kulak asmanın faydasızlığını anlamış bulunuyorlar. Bunun içindir ki, mitingde söz alan liderlerden bazılarınım «hükümete inaniyor ve güveniyoruz» gibi sözleri işçiler arasında hiç de hoş karşılanmadı...

«Bizim de sözümüz var» diyen işçi, mitingde sesini duyurdu.

Verilmeyen hak alınır

Yılın son günü yapılan büyük işçi mitinginin belki de en önemli taraf İbrahim Denizci tarafından ileri sürülen bir karar suretinin olarak kabul edilmesidir. Karar sureti 3 maddeden ibaretti: Birinci madde sendika hürriyetinin tam olarak derhal gerçekleştirilmesini, ikinci grev ve toplulukla sözleşme haklarının derhal tanınmasını yetkililerden istiyor, son madde ise bu haklar verilmediği takdirde yapılacak grevlerin sorumluluğunun işçilere yükletilemeyeceğini bildiriyordu.

Denizci'nin bu karar sureti işçilerin isteklerine tamamen uygun olduğundan mitingte katılanlar tarafından alkışlar ve «kubul ediyoruz» sesleri ile karşılandı.

Miting genel olarak başarılı sayılabilir. Çünkü işçiler arasında dolayın çok sayıda sivil memurlarla toplantıyı uzaktan takip eden emniyet ve askerî kuvvetlerinin müdahalesine meydan verecek hiçbir olay cereyan etmedi. Bununla beraber, mitingin noksan tarafları, teşkilât yetersizliği derhal göze çarptı. Hâtielerin konuşacağı kürsünün önündeki mikrofondan bir ses ellerinde yazılar ve resimler taşıyan gruplara nerelerde toplanmaları gerektiğini bildiriyordu. Halbuki bunların yerlerinin önceden tesbit edilmesi mümkündür.

Dövizler, pankartlar, resimler mitinge şüphesiz renk ve cazibe verdi ve ilgi topladı. Fakat dövizler ve resimler, yürütülecek mücadelenin fikri bir dağınıklık içinde olduğunu gösteriyordu. Bazı dövizlerde «mücadelemiz devlete karşı değil, patrona karşı» çümlesine rastlanıyor, diğerlerinde patron değil devlet hedef tutuluyordu. Bu durum işçi hareketinin içinde bulunduğu fikir dağınıklığını pek iyi aksettirmektedir. İşçi liderleri yıllardanberi fikirlerini bir türlü düzene koyamamışlar, mücadelenin devletle birlikte patrona karşı mı, yoksa patronla birlikte devlete karşı mı ya her ikisine karşı mı yöneltileceğine bir türlü karar verememişlerdir. Liderlerin birçoğu sosyal mücadelede devletin yerini ve fonksiyonunu inceleme zahmetine bir türlü katılmamak istememişlerdir. Haklarını kimden almaları, nasıl almaları gerektiği hususunda tam bir kanaata varamayan liderler yüzünden de, Türkiye'de işçi hareketi iyi bir şekilde yönetilememiş ve bocalayıp durmuştur.

İşçi hareketine yön

Şimdi işçi liderlerinin önünde çok önemli bir mesele vardır: İstanbul'da yapılan ve yurdun çeşitli merkezlerinden sayısız sendika temsilcilerinin ve işçi gruplarının katıldığı ve başarılı sayılabilecek bu ilk toplu harekette sonra bu ayın ilk yarısında toplanacak olan Türk İşçi Temsilciler Meclisinde işçi hareketinin yolları ilçe seçmek gerekmektedir.

Aksi takdirde, bu çeşit mitingler birbir-

YÖN, 3 Ocak 1962

25 milyonluk Arpa yolsuzluğu

Doğuda hayyanlar yemsizlikten ölürken, 52 bin 500 ton arpa, Hazinesin zararına olarak Komünist Çin'e nasıl satıldı?

Satışı önlemeye çalıştığı için vazifesinden uzaklaştırıldığı, söyleyen, Dış Ticaret Dairesi eski Başkan Yardımcısı Turan ÇAKIM, meseleinin içyüzünü açıklıyor:

İlk sayımızda «Bir yüksek memurun açıkladığı yolsuzluklar» başlığı altında yayınladığımız yazıda «Dış Ticaret Dairesi Başkan Yardımcısı» olarak bahsedilen zat, hâlen müstafi addedilmiş durumda bulunan Turan Çakım'dır.

1961 yılı kapanırken senenin son gününde muhabirimiz kendisiyle 120423 numaralı telefonunda konuşarak bir mülkât istemiş ve talebinin nezaket ve memnuniyetle karşılanması üzerine, Ankara Atatürk Bulvarı 94/7 numaralı evinde görüşmüş ve muhtelif çevrelerde şayi olan «52.500 ton arpa ihracı» hakkında kendisinden bir beyanat almıştır.

Söze kendi durumu hakkında küçük bir izahla başlayan Turan Çakım özetle aşağıda yazılı açıklamalarda bulunmuştur:

«Eski Ticaret Bakanı M. Baydur tarafından hakkımda ittihaaz edilen ve bir takım hissal sebeplere dayandığına kanaat bulunduğum haksız ve kanunsuz idari bir muamele ve kararın iptali zamanında en yüksek idari kaza mercii olan dava açmış ve dava arzularına, bu idari kararın haksız olduğunun bir delili olması itibarıyla, M. B. K. ne evvelce verdiğim bir muhtırayı da eklemiş bulunuyorum.

Bahis konusu dâvânın âlenen ikame edilmiş ve muhtıyayı ilgililer tarafından görülmüş, dâvâlı Ticaret Bakanlığına tebliğ edilmiştir.

Nime Arzak

İÇTEN GELDİĞİ GİBİ

Eşekgüden kar'yesinden...

... Mistik, dağ gibi Mistik, mapusanonin fare deliği kadar hücresinde vicdaniyla başbaşıydı. Zaten Eşekgüden Kar'yesinden Mistik'i vicdaniyla başbaşa kalsın da, iç pişmanlığın küpüklü sularıyla yıkansın diye koymuşlardı mapusane hücresine...

Yavuklusunu kendisiyle paylaşmaya gelenin gönül yerine öylesine kaktı ki paslı bıçağı, kabzını bile usul usul oynatabilmişlerdi çekmek istiyenler sonradan... Hücre, yaşlı, dardı, ıstıksızdı, soğuktu, Mistik'in babasının mezarının içi bile daha «sokulgan» di, göze, gönüle, içe, dışa... Gel gelelim «iç bilgilerin» böyle mezarlardan fayda umuyorlardı kendilerine göre...

Çıktığında, vicdanı ne hale geldi, ıslahı hangi yönü tuttu bilemem, fakat dağ gibi vücudu erimişti ince hastalıkta. Üstüne üstlük, bacağı kopmuş yengeç gibi yampiri yampiri sürtünüyordu romantizmadan!

1953 senesinde Osman Şevki Çiçekdağ'la, İzzet Akçal, bütün cezalarla beraber hücre cezasına da ihya etmişlerdi, Adalet Bakanlığında bir hamle yapıp göze girmek için... (Adalet Bakanlığında hamle yapılmaz, bir düzen yürütülür... ve fiilî ceza arasındaki orantıyı bilginler ayarlar, politikacılar değil!... İki sene indirelim, üç sene bindirelim diye ayarlanmaz ceza...)

Hücre cezası birçok memleketlerde vardır, birçok memleketlerde de yoktur. Tartışması sürer gider hâlâ... Evet prensip şudur: İnsanın yalnızlıkta, zorlukta, darda, yaptığının gözünün önünde anlanması ve pişmanlıktan tekrar in-

miş, alâkalı servislerce okunup cevap verilmiş ve bu suretle bir çok kimse tarafından itila kesbolunmuş bir konudur. Bu meyanda sayın gazetenizin de bu mevzuu işittiği ve öğrendiği ilk sayımızdaki «Bir Yüksek Memurun Açıkladığı yolsuzluk» başlıklı neşriyatınızdan anlaşılmaktadır.

Ancak, bu neşriyatınızın, tertip tarzı itibarıyla, tarafımdan dâvâ arzularına ve eki muhtıraya dahil edilmemiş olan ve işigâl sahanı teşkil eden ihracat muamelelerinin haricinde kalması itibarıyla vukuuna ve mahiyetine vâkıf bulunmadığım (dikik makinesi ithalâtı) ve (Bakanın karısına rapor alması) mevzularının da bu muhtırada ve dâvâ arzu - halinde yer aldıkları zehabı uyanmaktadır. Bunlar herhalde sayın gazetenizin başka kaynaklardan edindiği istihbarata müstenit olacaktır.

ingiltereye borç

Bunu müteakip Turan Çakım arpa mevzuu hakkında sorduğumuz muhtelif sualleri şu şekilde cevaplandırmıştır:

«1961 yılı başlarında Toprak Mahsulleri Ofisimizin elinde 1960 yılı mahsülü 60.000 ton beyaz arpa mevcut bulunmaktaydı. Bunun

İÇTEN GELDİĞİ GİBİ

Eşekgüden kar'yesinden...

sanlaşması... Ufacık, ve ihmal edilen bir teferruat var bizde... Kişiyi vicdaniyla başbaşa bırakabilmek için, evvelâ kişide vicdanı yaratmalıdır... (O vicdanı evvelâ kendinizde yaratın beyler de sıra sonra Eşekgüden kar'yesinden Mistik oğlu Mistik'e gelsin! E mi?... Bu da benden!) 1953'tenberi işkence yeri olarak kullanılan hücrelerden (3 subayların işkence yeri, 39'ların işkence yeri, bunlar bilinen vakalar, bilmediğimiz neler vardır kim bilir...) acaba, kaç hasta çıktı, kaç sakat çıktı, istatistiğini ilgililere bırakıyorum şimdilik, yalnız şimdilik...

Hiçbir konuyu istismar etmek istemem. Fakat hayatın garip cilveleri vardır. Hücreyi ihya edenlerin hücreye girmeleri gibi soğuk cilveler... ye ondan sonra, insanlık adına yakınlıklarının uzaklarının yaygarayı basması gibi dönsüz cilveler... tatsız cilveler!

Allah kimseyi, muhayyesele kif, muhabbetten yoksun, çil çeyrek kadar ufuklu, okyanus derinliğince haris ellerde bırakmasın!...

Bırakıyorlar!...

NOT: Bu yazı yazıldıktan sonra işittik ki, Yeni Adalet Bakanı bu hücre meselesini ele almış... Herhalde, bütün evcandanlarıyla başbaşa bırakılanlar kendisine iclerinin bütün sıcaklığıyla dönecekler, ve şahsın daha evvel gelseydi dedirtmek... diye sızlı sızlı, sevinçli, sevinçli düşüncelere dalacaklar... Tıpkı bir ilacın kurtarmak istediğiniz hastanın ölümünden sonra ortaya çıkması gibi... Amma iyi şeydir: Akşke daha evvel gelseydi dedirtmek...

Arpanın Ofise maliyet fiyatı (ton): 55 dolar
Hazineye sağladığı gelir itibarıyla satış fiyatı: 29 dolar
Serbest piyasada o günkü arpa fiyatı: 52 - 54 dolar
Serbest piyasada bugünkü arpa fiyatı: 82 dolar
Hazinesin o günkü fiyatlarla kaybı: 10 milyon lira
Hazinesin bugünkü fiyatlarla kaybı: 25 milyon lira

Turan Çakım

necekti, yoksa ARPA ihracı suretiyle değil.

Acıklı hikâye

Gelelim gittikçe acıklı bir hal alan hikâyenin devamına: Firma ile miktar ve bedel üzerinde böylece bir satış anlaşması yapıldıktan sonra, ortaya karışıklık vebeler çıkmıştır. Bu vebelerden en önde gelenleri olarak Firma malın bedelini ödeyince, Toprak Mahsulleri Ofisi de arparı teslim edecektir.

Gelelim, Firma arpa bedelinin % 35 ini temin edememekte. Zira İngiltere Bankası anlaşma çerçevesi içinde ve borçların ödeme şekline göre alacaklarını başka iki İngiliz firmasına satmış bulunmaktadı. Diğer taraftan, 10 milyonluk listeden evvelce ihracat yapılması dolayısıyla arparı ödeyecek kadar para kalmadığı gibi esasen de arpa mezkûr listede, mevcut bulunmamaktadır. Bu itibarla arparın bu yoldan satış ve ihracı için hiç bir sebep ve zaruret mevcut olmadığı gibi ayrıca teknik ve fiili imkânsızlıklar dolayısıyla de böyle bir satış mümkün değildir. Bu imkânsızlığı bile bile Firmamız tekli fi neden kabul olmuştuk ve bu satışın tahakkuku için neden dolayı ilgililer bütün imkânsızlıkları yenmek yolunda kanunsuz, nizamız, usulsüz ve olağan üstü gayretler sarfetmişler? Bunu başta eski Ticaret Bakanı Mehmet Baydur'dan, eski Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Mahmut Seyda'dan ve Ofis Umum Müdürlüğü ile Ticaret Bakanlığının ve Ofisin daha alt kademelerindeki ilgililerinden sorup öğrenmek mümkün olsa gerekirdi. Bununla beraber hâdisenin müteakip safhaları şu şekilde cereyan etmiştir:

Yukarıda izah olunduğu veçhile satış akdi, arpa bedelleri temin edilmeden kira olunmuş ve bedelin temini vebesi Firmaya ait olduğu halde Ticaret Bakanlığı bunu sağlamak maksadıyla, 300 sayılı kanunla tasdik edilmiş olan Türk - İngiliz Kredi Anlaşmasının derhal tādiline gidilmesi için İngiltere Büyük Elçiliği nezdinde resmi teşebbüslerde bulunmuştur.

Bu imkânlar hazırlanmaya kadar aradan geçen müddet zarfında Dünya arpa fiyatları yükseldikçe yükselmiş, arpa bedelinin temin etmek vebesini uzun müddet ifa edememiş olan Firmayla yapılan bu anlaşmanın feshi zaruretlere ve fırsatları müteaddit defa husul bulmuş iken bu yola gidilmeyerek bilâkis müteaddit opsiyon temditleri verilerek bu satışın her halükârda tahakkuku istenmiş ve temin olunmuştur.

14 milyon zarar

Bu arada anlaşmaya tamamen muhalif bir şekilde Firmaya «Free Destination» yani istediği yere arparın serbestçe sevk ve ihracı hakkı verilerek arparımızın Kızıl Çin'e gönderilmesi temin o-

YÖN, 3 Ocak 1962

SIYASİ NOTLAR

Büyük Elçi Rijov ve Bakanlar

Büyük Elçi Rijov'un Başbakanı ve bakanlara yaptığı esrarengiz ziyaretleri örten esrar perdesi, Başbakan yardımcısı Akif İyidoğan tarafından aralandı. İyidoğan, Sovyetlerin yardım teklifinde bulunduğunu söyledi. Sovyetler, zıral mahsul satışlarıyla ödenmek üzere, uzun vadede, düşük faizli yatırım kredileri vereceklerdi. Yardımın şarta bağlı olup olmadığı belli

Sovyet Büyükelçisi Rijov

değildir. Sovyetlerin 500 milyon dolarlık yardıma karşılık, casus uçakların uçuşunun önlenmesini tüze rümpalacılık tahdit edilmesini istedikleri ve İnönü'yü Moskova'ya davete hazırladıkları söyleniyor. Bu teklifler karşısında Türk hükümetinin tutumu henüz belli değil. Batılar nezdinde yapılan yardım teşebbüslerinin akıbeti az çok anlaşılmasın, bu konuda kesin bir karara varılması zayıf bir ihtimal. Fakat yardım teklifinin İyidoğan tarafından açıklanması, bazı bakanların hoşuna gitmedi. Fikri sorulan Devlet Bakanı Feyzioğlu «Hayret. Bu konuda ben bir kelime bile söyleyemem. Bu konuda açıklama da bulunmak yetkisi, ancak Başbakan'a aittir. Bu bakımdan, İyidoğanın beyanatının nasıl verildiğini hayretle karşılıyorum» dedi.

Memur zammı ve Balta

CH.P. Meclisine, memur zammının geri bırakılmasını kabul ettirmek için, C. H.P. li bakanların giriştiği teşebbüs, Prof. Tahsin Bekir Balta tarafından önlendi. Balta, «Bu, hükümet işidir» diyordu. «Hükümet bakanlar jüresine bakın. Çaresini

bulamıyorsa, partiyi bu işe âlet etmesin.» Prof. Balta'ya göre, memur zammının tehriyle, Anayasa çiğnenmiştir. Zam, bir müktesep hakkıdır. Hukuk devletinde ise, müktesep hak geri alınmaz.

Örtülü ödenek

TB.M.M. Bütçe Komisyonu, 45 milyon liralık örtülü ödenek teklifini 3 milyon liraya indirdi. Fakat geçen yıldan kalan 4 milyonu da hesaba katmak gerek. Böylece örtülü ödenek 7 milyona erişiyor. Buna rağmen, yıl içinde istihbarat Kanunu gelirse ek ödenek alınacak.

Başbakanlık arabaları

Başbakanlık, sessiz sadasız otomobil listesini değiştirdi. İlk teklif, 1 otobüs (100 bin) ve aralarında 1 Cadillac'ın da bulunduğu binek arabalarıydı. Son teklifte Cadillac kalkmış, otobüslerin sayısı ikiye çıkmıştır.

Milletvekili istihkakları

Onlarına dikilen sayısız barajları aşamayacaklarını anlayınca, 5400 cümler, 5400'den vazgeçmişe benziyorlar. Hatta istihkakların, Anayasanın çizdiği hududun azıcık altında olması bile mümkündür.

Halkın ve basının tepkisi Senatörün dayatması ihtimali, Cumhurbaşkanının vetosu ve hepsinden önemlisi, Anayasa Mahkemesinin Anayasaya aykırı istihkak kanununu iptal edeceğinin bilinmesi komisyonlarda 5400 ün «itidal haddi» olduğunu «söylüyorları aydardı.

Halbuki 5400 cümler başlangıçta, Anayasayı yepanlara, Anayasanın maksadını anlatmaya kalkışacak kadar azimliydim. Bu azim, Anayasayı hazırlayanlardan Nurettin Ardicioğluna, «Benim maksadımı benden iyi mi bileceksiniz» dedirtecek kadar müthişti. Bu yüzden, Millet Meclisi Anayasa Komisyonunda eflenceli sahneler geçti: Bir teyp getirilmesi için Başkanlığa yazı yazılması teklifi, acele reddedildi. 5400 cümler, sözlerinin zaptı geçmesinden korkuyorlardı... Maas ve aylık kelimelerinin hukukun ne ifade ettiğini tesbit maksadıyla Komisyona uzman çağrılmasını isteyen Cevat Odyakmaz (CKMP) teklifini başka bir üye kabullenince, Odyakmaz kendi teklifi aleyhinde oy kullanışta mahzur görmedi... 5400 cümler, uzmanlardan da korkuyorlardı.

Genel Kurulda da gizli oy peşinde koşuldu. 5400 cümler, oy gizli olur, herkesin 5400 den yana çıkacağı kanaatindeydi. C.H.P. bunu önlemek için, bütün üyelerinin gizli oya katılmayıp, yerlerinde oturması kararını almıştı. Fakat gizli oy gerçekleşmedi. Oylamanın gizli olup olmaması konusunda yapılan açık oy, gizli oyların yenilgisyle sonuçlandı.

5400 teşebbüsü böylece suya düştü. Fakat halk efkârı önünde Meclisin perestiji fena halde sarılda.

Bazı C.H.P. liler bu konuda, Meclis Başkanı Fust Sirmeni de biraz kabahatli buluyorlar. Sirmenin kabahatli, yersiz bir tarafsızlık kompleksine kapılarak, milletvekili istihkakları teklifini gündemden çıkarmayı reddetmesi.

Parti Meclisi ve ağalar

CH.P. Meclisinde «sürgündeki ağalar» meselesi oldukça hareketli tartışmalara yol açtı. Bazı Parti Meclisi üyeleri, ağaların kayıtsız şartsız dönmesi fikrinin, hükümet tarafından benimsenmesini tenkit etti. Mesela Van'ın en zengin aşası olan Kinyas Kartal'ın durumu ortadaydı. Kinyas Kartal'ın tahminlere göre 60 bin, tepu kayıtlarına göre 35 bin dönüm arazi vardı. Bu arazinin 10 bin dönümünde ziraat okulları açılması, gerisinin topraksız çiftçilere dağıtılmak üzere kamulaştırılması kararlaştırılmıştı. Fakat İnönü hükümeti, sürgündeki ağaların mallarına dokunulmaması için emir verdi. Kinyas Kartal, pek yakında Van'a dönünce, mallarına kavuşacak. Muhtemelen A.P. li

Adalet Bakanı Kurutluoğlu

Başbakanlığı da kabul edecek. Bazı Parti Meclisi üyeleri bunu, bir gaf sayarak, İnönü'nün tutumunu beyanmediklerini açıkladılar. İnönü, Alicanın teşebbüsü üzerine bu iş yaptığını belirtmekle yetindi. Sahr Kurutluoğlu ise, ağaların geri dönmesi için bir C.H.P. milletvekili tarafından yapılan kanun teklifini, kendisinin hazırladığını söyledi.

Mebusların yemini

Yargıyay Birinci Bakanı Recai Seçkin, Siyasal Bilgiler Fakültesindeki bir seminerde, yeni kurulacak Anayasa Mahkemesi ile ilgili hazırlıkları ve hazırlanan tasarımların esaslarını anlattı. Başkana göre, mebusların dönem başındaki yemini Anayasa Mahkemesi üyeleri önünde yapmaları daha doğru olurdu. Böylece, politikacıların, Heride Yüce Divan hâlinde kendilerini yargılayabilecek olan yargıçlar karşısında yemin ederken Meclis salonundakinden daha fazla sorumluluk duymaları sağlanabilirdi.

Kubalı ve parantez

Yön, geçen sayısında, herkese uluorta nasıl isnatlarda bulunduğunu göstermek için, kısa bir girişten sonra, Profesör Hüseyin Nail Kubalı hakkında yazılmış gülünç bir komünistlik iddiasını sü-tunlarına almıştı. Yazının başındaki parantez sonunda göremiyenler, bazı cümleleri YON'e attı zannederek, siyasî notun başındaki slayh girişi de yanlış yorumladılar. Böylece, bu tatsız iddiaların, herkesi, nüktelere bile

dikkat edemeyecek kadar bezdirdiği bir defa daha anlaşılmuş oldu.

Ağırnaslı'nın fili

CK.M.P. li Senatör Niyazi Ağırnaslı, Bütçe Komisyonunda, alışılmadık bir konuşma yaptı. Ağırnaslıya göre, Amerikan yardımı azdı ve Timurtaşın Nevşehir hediye ettiği fil gibi, astarı yüzünden pahalıya gelmekteydi. Bu sebeple, icabında yardım alınmamalı, ordu 30 bin kişiye indirilmeliydi.

Bu sözler Bütçe Komisyonu üyelerini çok kızdırdı. Hele savunma masraflarını kısmanın imkansızlığını gözleriyle gördükten sonra, kızgınlık daha da arttı. Komisyon üyeleri, başlangıçta savunma giderlerinde 40-50 milyon lira kazanılabileceği kanaatindeydi. Fakat savunma bütçesinde hiç bir indirim yapılmadı. Tek tasarruf, CENTO'nun yedek bina tutmayıp eski Meclis binasına kalmasına karar verilmesi suretiyle gerçekleştirilebildi.

A.P. ile Y.T.P.

AP milletvekilinin Y.T.P. ye geçmesi bekleniyor. Fakat Alicanın ve Alicancıların iktidardan düşürülmesi şartıyla. Böylece, 77 kişilik bir grup ortaya çıkacak. Hareketin liderliğini Ali Fust Bağlı yapıyor.

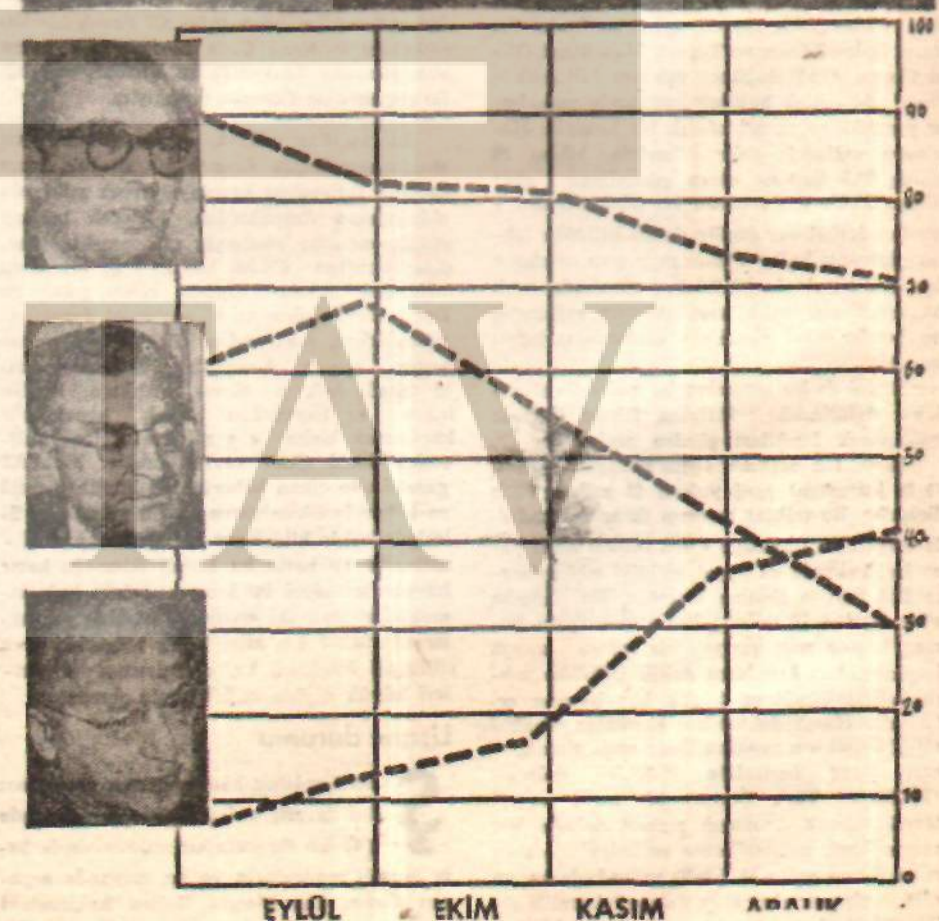
Sosyalist Partisi

Sami Küçük, Suphi Karıman ve Vehbi Ersel tarafından bir sosyalist partisi kurulacağı hakkında Ankara'da dolayan söylentileri, ilgililer kesin şekilde yalanladı. Sami Küçük, söyletinin iki arkadaşı ile birlikte YON'un bildirisini imzalamaları yüzünden çıktığı kanaatinde.

Senatör Sami Küçük

Siyaset borsasında çıkışlar - inişler

MEBUS MAAŞLARI

İki davranışı birbirinden ayırmak gerekir: Çeşitli sebeplerle «Mebus maaşları»nın yüksek tutulmasını istemek başka başka şeydir, «mebus maaşları»nın yükseltilmesi için Anayasa'yı zorlamak başka şey.

... Yeni Anayasanın yapılışında hangi görüşler ve hangi zümreler çarpıştı? Anayasa rejimi bakımından bugün karşılaştığımız meseleler nelerdir? Bu serinin üçüncü yazısını sunuyoruz. Yazı, serideki konu sırasını bozarak pahasına da olsa, günün meselesi haline gelen «mebus maaşlarını ele alıyor».

Anayasa'nın Gücü

Her memlekette olduğu gibi, Türkiye'de de rahatça, serinkanlıkla tartışılmayan meseleler var. Bunlardan biri de «mebus maaşları» meselesi.

Konunun bu derece çekişmeli hâle gelmesindeki kabahatli geçmiş meclislerde aramak gerek. Toplum hayatının en sıkıntılı yıllarında, kanun koyucular, kendi çıkarlarını düşünüp gelirlerini arttırmışlar, halkın güvenini göz göre göre kırmışlardır. Bu durumu önlemek isteyen, milletvekillerini sağduyuya çağırın önderler eksik olmamıştır; ama, «mebus maaşları» bahis konusu edilince, parti disiplini işlemez hâle gelmiş, ricelar, baskılar para etmemiştir.

Aslında, parlamento üyelerinin ödeneklerini anayasa konusu yapmak doğru bir şey değil; hatta, toplumun genel seviyesi açısından, biraz da yüz kızartıcı. Meselenin bir de anayasa tekniğiyle ilgili bir yönü var: Üye ödeneklerini anayasa ile kayıtlama yoluna gidince, ister istemez, teferruatlı hükümlere doğru kaymak gerekecek, teferruata kaçınca da, bütün teferruatlı anayasaların düşüşü akibetle kurtulmak mümkün olmayacaktır. Türkiye'de henüz iyice kavranamayan bu akıbetli şöylece özetlemek mümkün: Anayasalar teferruatlı oldukları ölçüde, olaylarla çatışacaklar, olaylarla çatışınca hükümler zorlanacak, teminatlar teminat olmaktan, kayıtlamalar kayıtlama olmaktan çıkacak, anayasa metinleri 800 metin hâline gelecektir. Roma hukukunda pek moda olan bu teferruata inme isteği, oradan Alman hukukuna geçince, zamanla Türkiye'ye de buluşmuştur; bugün de, üniversitelerde ve hukukçular arasında bir hayli meraklısı vardır. «Mebus maaşları» konusundaki son olaylar, bu meraklı nelerle yolaçabileceğini ve sıkı sıkıya kayıtlamaların, niyet bozuk olunca, nasıl ardına kadar açık kapılar hâline gelebileceğini açıkça gösterdi. Bu bakımdan, teferruatlı anayasa taraftarlarının olup bitenleri fibretle izlemeleri gerekir.

Meclis üyelerine ödenek verilmesiyle ilgili hükümlere, 1876 Kanun-u Esasîsinde bile rastlamak mümkün. Fakat, bunlar, «kayıtlama» olmaktan çok, Padişahın gelme bir «hisan» gibi, «Heyet-i Ayıymın

âzâhık maaşı şehriye onbin kuruştur». Heyet-i Mebusar için ise, «mebuslardan herbirine beher sene içtimai için hazineden yirmibin kuruş verilecek ve şehriye beşbin kuruş maaş itibarıyla memurunun mülkiye nizamına tevfikân azimet ve avdet harcırahı ita kılmacaktır.» 1924 Anayasası ise, «modern» anayasa niteliğini burada da belirtmekte ve «milletvekillerinin yıllık ödenekleri özel kanunla gösterilir» kaydıyla yetinmekteydi. Özel kanunları koyanlar sağduyudan uzaklaşmışlarsa, bunda 1924 Anayasasının ne kabahati vardı? Anayasa, toplumun niteliklerinden doğan aksaklıkları, ölçüsüzükleri giderebilir ve herşeye çare bulabilir mi? 27 Mayıs'tan sonraki hava içinde, Anayasayı değiştirmekle herşeye çare bulunabileceği samdi.

Üniversitelerden kurulan İstanbul Komisyonu, «özel kanunla düzenlenir» kaydını yeter bulmadı. «Üyelerin ödenekleri en yüksek dereceli Devlet memurunun aldığı maaş, yollukları da bir yıllık ödenekleri tutarının yüzde kırkını aşamaz» hükmünü getirdi. Kayıtlamalar bununla da bitmiyordu; başkan ve başkanvekillerinin ödenekleri için sınır tesbit edilmekte, ödeneklerin ayda bir, yollukların da yılda bir ödeneceği, memur maaşlarının artmasından meclis üyelerinin ancak ertesi dönemde faydalanabilecekleri belirtilmekteydi.

Ancak, İstanbul Komisyonu, hiçbir kayıt koymadan, 1924 Anayasasının hükmünü tekrarlamağa yetinebilir miydi? Hayır. Bir defa, o sırada memleketteki en büyük siyasî kuruluş olan CHP, İstanbul Komisyonunun anketine verdiği cevapla, «milletvekilli maaşları, en yüksek barem derecesindeki devlet memurunun maaş seviyesini geçmemeli ve bu husus Anayasada yer almalıdır. Yolluk tahsisatının da maaşının % 40'ını aşmayacağı kaidesi Anayasaya girmelidir» demekle, memur maaşlarına yapılacak zammın ancak ertesi dönemde milletvekilli maaşlarına aksedebilmesini istemekteydi. Sonra İstanbul'daki Öntasarı, nihayet, Milli Birlik Komitesi için hazırlanmaktaydı ve halk içinde yaygın olan kanaatin Komite'ye de hâkim olacağı muhakkaktı. Nitekim, Anayasa Tasarısının temsilciler Meclisinden çıktuktan sonra geçirdiği safhalar, Öndörtlersiz MBK'nin bile, «mebus maaşları» konusundaki ne derece kışkıracı davrandığını ve teferruatlı kayıtlamalara gitmek eğiliminde bulunduğunu ortaya koydu. Temsilciler Meclisinin Anayasa Komisyonu ve genel kurul, ödeneklerin aylık, yollukların da yıllık olarak alınması yolundaki sınırlamayı bir anayasa hükmü hâline getirmeyi lüzumsuz görmüştü. Oysa, MBK, Temsilciler Meclisine geri çevirdiği maddeler arasında 82. maddeyi de katmış, oradaki hükümlere bir de «ödenek ve yol-

lukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir» kaydını koymuştur.

ÖDENEKLER VE TOPLUMSAL EŞİTLİK

Temsilciler Meclisinin Anayasa Komisyonunda, İstanbul Komisyonundan gelen «yolluklar bir yıllık ödenekler tutarının yüzde kırkını aşamaz» şeklindeki hüküm değiştirildi ve madde çok kısaltılarak şu şekle sokuldu:

MBK üyelerinin ödenekleri kanunla düzenlenir. Ödeneklerin aylık tutarı birinci derecedeki Devlet memurunun aylığını, yolluk da ödeneği aşamaz. Maaş kelimesi törkçeleştirilerek, yerine «aylık» kelimesi kullanılmıştır.

Teklif, Sadık Aldoğan Turan Güneş, Muin Küley, Bahri Savcı ve Mümtaz Soysal'dan kurulu olan «Yasama ve Yürütme Organları Alt-Komisyonu»ndan geliyordu. Alt-komisyon raporuna eklenen ve sonradan Anayasa Komisyonu raporuna da olduğu gibi alınan gerekçede şöyle denmekteydi:

«1. Üye ödeneklerinin gerçek bir geçim sağlayacak seviyede olması lâzımdır. Üyelerin özel iş görme imkânları mahduttur. Parlamento çalışmalarına ayrılan vakit, baş-

ka çalışma imkânlarını daraltmaktadır.»

Mümtaz Soysal

«2. Üyelerin zaruri masrafları Devlet memurlarının masraflarının çok üstündedir. Cemiyet içindeki çeşitli münasebetleri sebebiyle, doğrudan doğruya şahsı ve ailesi ile ilgili olmayan masrafları büyük bir yekûna bühğ olmaktadır.»

«3. Ödeneklerin düşük tutulması, siyasi hayata duyulan ilgiyi azaltacaktır. Ayrıca geliri olmayan şahıslar Parlâmentoya girmeyi isteyecekler, meclisler maddi durumu müsait insanlara mahsus olacaktır. Demokratik rejim bakımından bunun arzedeceği tehlikeler açıktır.»

«Bu sebeplere binaen, ödenekler için, makûl ölçüler kabulüne çalışmalıdır.»

Bu son nokta çok önemli. Dikkat edilecek olursa, Batı parlâmentolarında, parlamento üyelerine verilecek ödeneklerin yüksek tutulması için uğraşanlar, çoğunlukla «sol» partilerdir. Parlâmento üyeliğini belli sınıfların tekelî olmaktan kurtarmak için gerekli şartlardan biri de

KARAR İÇİN NE DİYORLAR

Muammer Aksoy (S.B.F. Doçenti)

«Milletvekillerinin ödenekleriyle ilgili olarak Anayasaya konulan hükmün gayesi, onu «bilinen bir ölçü»ye göre «sınırlamak»tan ibarettir. Eğer, «birinci derecede memur aylığı»ndan, artırıncıların iddia ettiği gibi, bütün birinci derecedeki memurların değil de, «maddeyi hazırlayan ve kabul edenlerin meçhulü olan özel duruma sahip bir memurun eline geçen para» anlaşılırsa, böyle bir yorum iki bakımdan da hükmün gayesine aykırı düşer: Evvelâ, «sınırlama», bilinen değil, bilinmeyen ve hiç düşünülmeyen bir ölçüye göre yapılmış olur ki, buna zar atma derler. Kanun koyucudan «çuk oturdu»vari hâl suretleri beklenemez. İkinci olarak da, sınırlama toptan ortadan kalkar ve madde, gayesiz, mânasız bir hüküm derekesine düşer. Zira, kanun koyucu, her zaman o biricik memurun aylığını istediği kadar çoğaltarak, Anayasasının gayesine aykırı surette bal tutan parmağını yalamak şöyle dursun, bal kavanezunu «han-ı yağma»daki gibi hapır hapır yutabilir.»

Bahri Savcı (S.B.F. Profesörü)

«82. maddenin hukuken tefsiri açısından, oradaki «aylık» tâbiri, memur statüsünün malî ahkâm yönünü düzenleyen barem mevzuatının kastettiği maaştır. Bu itibarla, maaşın dışında türlü adlarla memurlara verilen ödenek, tazminat, vs.'yi ihtiva etmez. Anayasa bunları da ihtiva etmek isteseydi, «Birinci derece devlet memurunun aylık vs. yollarla aldığı» geçemez» derdi. Siyasetin halk kütellerine mal olduğu bir çağda, halk ölçülerini aşarak bir çeşit siyasî aristokrasi yaratmak da doğru değildir. Bu kanunî ölçüler mevcut iktisadî rayıçlara göre yetmiyorsa, mebuslar, bunun yolunu kendi maaşlarını arttırmada değil, başka çarelerde aramalıdır.»

Birinci derecedeki memur aylığından ne anlaşılır?..

Temsilciler Meclisinde ödeneklerle yollukların tesbiti sırasında önerge verenlerden Hızır Cengiz'in sözleri:

«Bugün, Genel Kurmay Başkanı, baremin birinci derecesinden maaş alır; bunun tutarı 2.700 liradır. Altı sene bir derecede kaldığında ayrıca 200 lira tazminat olacaktır; etti 2.900 lira. Kabul edilen bir kanunla 750 lira ayrıca tazminat almaktadır, etti 3.650 lira. 1.000 lira temsil tahsisatı ile bu miktar 4.650 lira tutar. Er zammı olarak 200, er tayını olarak da 165 lira ki, ceman 5.015 lira eder.»

«Yolluk ödeneği yüzde ellisini aşamaz derken, bu miktarı nazara alarak teklif etmiş değiliz, yanlış anlaşılmasın. Önergemizin bu mânada kabulünü rica ederiz.»

Hızır Cengiz ve 77 arkadaşının önergesi işte «bu mânada» kabul edildi. Hâlâ, aylık kelimesinde tereddüt olduğunu söylemek insafsızlık değildir de nedir?

10 YIL ÖNCE

İNÖNÜ'YE

TÜRKİYEDE AZILI BİR MENFAAT GRUBUNUN, MENFAAT İÇİN GÖZE ALAMIYACAĞI HIÇ BİR ŞEY YOKTUR. BU İNSANLAR, İNÖNÜYÜ BİLE KOMÜNİSTLİKLE VE KOMÜNİSTLERİ KORUMAKLA SUÇLANDIRMIŞLAR, SORUMLU ŞAHISLARI BU ÂDİ OYUNLARA ÂLET ETMİŞLERDİR. MECLİSTEKİ GİZLİ OTURUM, İFİTİRA YARIŞINDA NERELERE KADAR GİDİLEBİLECEĞİNİ GÖSTEREN ŞÂHANE BİR ÖRNEKTİR. YAZI, GİZLİ OTURUMDA BULUNAN MİLLETVEKİLLERİ İLE YAPILAN KONUŞMALARLA DAYANARAK HAZIRLANMIŞTIR.

Açık oturumdan gizli oturuma

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 19/11/1951 Pazartesi günü öğleden sonraki oturumun gizli olmasına karar vermişti.

Gerçekte, bu gizli oturum, üç gün önceki açık oturumun devamı olacaktır. Açık oturumda başlayan oyun —bir bakıma bir komediya, bir bakıma da trajedi— gizli oturumda sonuçlanacaktır.

Oyun özel bir itina ile, bol bol üzerinde çalışılarak hazırlanmıştı.

Hedef, İnönü'nün şeffik devrinin, komünistlik devri olduğunun isbatı idi. Tertiplere göre, halk zaten Millî Şef'ten bıkmıştı. Hakkında ne türlü çirkin, kötü şey söylense tutuyordu. Onun komünistliği de yeni bir şey değildi. Kendi adamlarından bir kısmı bile alttan alta, onu komünistlerin, hiç olmazsa bilmiyerek, hâmisî sayıyordu. Ama yine de ihtiyatlı davranmak lâzımdı. Silâh geri tepebilirdi. Bu yüzden, D.P. kodamanlarının perde arkasında kalması, irili ufaklı saldırganların öne sürülmesi uygun bulundu.

16/11/1951 Cuma günkü açık oturumda, istenen darbe tam indirilememişti. Amma, belliydi ki gizli oturumda CHP'li-ler gâfil avlanacaklardı.

Açık oturumda neler denmemişti... Hep İnönü'ye hücum ediliyordu.

Kürsüdeki D.P.'li Arif Nihat Asya, «O devrin maarif adamı, mükemmel bir komünistern kurmayı gibi hareket etmiştir. Diyorlar ki, bu adam şefinin dahi gözüne girerek, onu dahi aldatarak bu işi yaptı... Onu kandırmasına imkân yoktu. Çünkü Şef'in kurnazlığı malûm ve meşhurdur. Bu Şef, Maarif Vekilinin yapmak istediğini anlamamış olamaz... Mükemmel biliyordu. Bu Şef o adamın sadece cürüm ortağı değil, suç âmiridir de...» deyince artık bardak taşmıştı. Bağırıp çarışmak, saldırmak sırası CHP'lilerdeydi. Kızılca kıyametler kopuyordu. CHP'liler o türlü çepki göstermişlerdi ki âdeta, kürsüdeki hatip de DP Grubu da çarşıp kalmışlar, kimi DP'liler de kendi adamlarını tasvip etmediklerini açığa vuran hareketlerde bulunmuşlardı.

Örneğin, Çorum DP Milletvekili Hüseyin Ortakçı, oturduğu yerden, kürsüdeki DP'li Arif Nihat Asya'ya bağırmişti: «Bu kadar komünist bolluğunda kaçını Savcıya ihbar ettin!..»

DP Grupundaki şaşkınlık, şüphesiz ki bu kadar ağır ve insafsız töhmetlendirmeye, suçduyularının ve vicdanlarının el vermemesinden ileri geliyordu.

Bu şaşkınlık, müzakerayı başından beri sağdaki hükümet sıralarında takip eden Başbakan Adnan Menderes'i de tersi aittina almış gibiydi.

Başkanlık makamındaki Sıkı Yırcalı ile işaretleşerek bir şeyler söylemek istediği görülmüyordu.

Bu sırada CHP'liler, kürsüdeki DP'liyi protesto ederek toplu halde salonu terk ettiler.

Menderes de yanındakilerle salondan ayrıldı. Menderes, yukarı kattaki Başkanlık odasına çıkarken, CHP Grubu Başkanı Vekili Faik Ahmet Barutçu'yu çağırarak üzere birini vazifelendirdi.

Barutçu hep: «.. Menderes'ciğim, keselim şu faydasız kavgaları; kardeş kardeş şu demokrasiyi birlikte yürütelim» diyordu. İşte güzel bir fırsat çıkmıştı. O kürsüye çıkarak CHP'den özür dileyecekti. Barutçu da çıkıp teşekkür ederse, mesele kapanacaktı.

Barutçu gelmekte gecikmedi. İki eski dost, sanki biraz önce hiç bir şey olmamış gibi el sıkıştılar. Barutçu, Menderes'in fikrini kabul etti.

Biraz sonra, aşağıda B. M. Meclisi salonunda iktidar lideri, muhalefete tarzıye verecek, muhalefet adına kendisine teşekkür olunacaktı.

Amma, CHP yine atlanılmaktaydı. Barutçu, Menderes'e teşekkür edip kürsüden inerken, Başkan, üç gün sonraki toplantının gizli yapılması hakkında alınmış kararını Meclise tebliğ ediyordu.

Gizli oturum başlıyor

Oyunun son perdeleri gizli oturumda oynanacaktı. Devletin gizli emniyet teşkilâtı da bu oyuna sokulmuştu!

Dava söktürülebilirse söktürülecekti.

Sökmezse, iddia sahibi Millî Emniyet Teşkilâtına kabahat yükletileverecekti.

Gizli oturuma Fikri Apaydın başkanlık ediyordu. Başkan, tam saat 15,15 de gizli oturumu açtı: «Söz, Adalet Bakanının...»

Adalet Bakanı Rüknettin Nasuhioğlu kürsüye ilerliyor. Ortalıkta çit yok. Adalet Bakanı gizli neler söyleyebilecekti ki?

Adalet Bakanı, «Müsaade buyrulursa Yüksek Meclise, Millî Emniyet Umum Müdürlüğü temsilcisi izah arzedecektir.» diyerek kürsüden indirdi.

T. B. M. M., tarihinde eşine rastlanmamış bir olay karşısındaydı.

Böyle olacağını önceden bilmiyenler, (ki iktidar ve muhalefet milletvekillerinin büyük çoğunluğunun bundan haberi bulunmadığı anlaşılmalıdır) büyük hayret içindeydi.

Kürsüye, 45 yaşlarında, kir saçlı, orta boylu, esmerce bir zât çıktı.

Kürsüdeki zat: «.. Ben Millî Emniyetten Hâkim Hidayet...» diye kendini tanıttı. Biraz önceki hayret, şaşkınlığa çevrildi.

Bu ne demektir? Bir kere, Millî Emniyet gibi çok önemli ve çok gizli devlet hizmetlerinin kendisine emanet edilen bir teşkilât, parti gelişmelerine nasıl karıştırdı? Sonra, bir «hâkim» in burada işi neydi?

Daha geçenlerde, Meclis kürsüsünden, Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu, Millî Emniyet arşivlerinden alınmış fişleri göstererek «Nice memleket aydını böyle fişlere geçirilerek yıllarca sebepsiz, lüzumsuz Millî Emniyetin takibine mâruz bırakılmıştır» dememiş miydi?

Şimdi kürsüde konuşan «Millî Emniyetten Hâkim Hidayet» o teşkilâtın mensubu değil miydi?

Hatip, ilkin konuşma konusunun ana hatlarını belirtti. Konuşmanın çok uzun süreceği anlaşılıyordu. Marksizmi, Leninizmi, materyalist felsefeyi, dünyadaki komünist teşkilâtı, vevhasıl akla gelebilecek genel konulardan her çeşidini Meclis Hâkim Hidayet'ten dinledi.

Hatip, bu umumî konular üzerinde, zaman zaman nollarından da faydalanarak konuştu.

Memur Hidayet'in Şata Avrupa'daki sosyalizm ile Demirperde arkası sosyalizmini birbirine karıştırdığı, Türkiye'de yasak olan komünizm ile, yasak olmayan sosyalizmi aynı sepete koyduğu görüldü.

Konuşma «Türkiye'de komünizm» konusuna gelince, hatip enteresan olmaya başlamıştı. Bu konuda da o kadar lüzumsuz izahlara girdi ki, arada sırada geçen âşına isimlerle, anlatılan olaylar arasında bağlantı kurmak çoğu zaman

mümkün olmadı.

Komünizmden bahsedilirken «Kadre Dergisi» nden ve kadroculardan bahsetmek âdetine, Hâkim Hidayet uymuştu.

Amma, bu derginin savunduğu fikirlerin neler olduğu üzerinde durmadığı gibi, kurucusu Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan ve kurdurucusu Büyük Atatürk'ten de söz etmedi.

Adı önemli geçenler, Şevket Süreyya, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev idi. Şevket Süreyya'nın nasıl muannit bir komünist olduğu, buna rağmen nasıl bir devlet hizmetinden bir başkasına atandığı, radyum şuaı gibi nasıl gittiği yerleri buluşturduğu, açık, kapalı, yerine göre, anlatıldı.

Suçlu

YÖN ve YÖN'cüler aleyhinde bir ittifak başlamış bulunuyor. Çalışanların gazdâğının söylenmesinden kaçın, keşideki bir kısım insanları ürkütüştür.

Aşağıdaki yazı, YÖN aleyhindeki son ter bir tanesini açıklamaktadır:

25/12/1961 tarihinde toplanan Ankara 1. yi Odası Meclisini YÖN doldurdu. Gündem masına rağmen, gündem dışı söz alan Mümin YÖN gazetesine kürsüye çıktı. Memlekette reyannın harekete geçtiğini, özel teşebbüsün reyannın önlenmesi gerektiğini söyledi ve Bil

Erkunt'u diğer hatipler takip etti. Bu hatip'in edilmesini, altında imzası bulunanlar ta geçilmesini istedi. Bildiriyi imzalayanları Komünist oldukları tekrar tekrar söylendi. Yan Millî Birlik Komitesi üyeleri, milletvek hocaları, yüksek memurlar, yazarlar, gazetec nistli, hepsi vatan haini idi.

Bütün bu sözler zapta geçti. Suçluların lan hatipler, neden sonra suç işlediklerini «Komünistler» sözünü zabilen çıkardılar. YÖN'ün bildirisine gereken cevabı verecek zalayanlar aleyhine kampanya açacak bir Mümin Erkunt (Oda Meclisi Üyesi), Bekir Meclisi Üyesi), Feyyaz Köksal (İdare Mecl Gençoğlu (İdare Üyesi), Turgut Özkaya (Muavini) Bildiriye karşı açılan savapın önc

Oda, Vatan Cephesi devrinde, İnönüye lere girişmişti. İnönü'nün bir konuşmasında Odası Başkanının, 27 Mayıs'tan biraz önce

Sayın İsmet İnönü
CHP Genel Başkanı
ANKARA

CHP'nin Amasya Vilayeti
göndermiş olduğunuz mesaj

DE BMM'DE GİZLİ OTURUM

de komünist dediler

«Kadro bah- ymuştu. u fikir- diği gi- manoğ- tatürk»

Sürey- rev idi. bir ko- asıl bir atandı- yerleri re, an-

Her ne kadar Şevket Süreyya'nın res- mi vazifelerinden bahsediliyorsa da bun- ların tâ Atatürk'ün sağlığından beri de- vam edegeldiğinin anlaşılmasına pek de önem verilmiyordu.

Vedat Nedim Tör, Ulus Gazetesinin edebiyatçısı gibi bir kılıkla sunuluyordu, Ulus Gazetesindeki faaliyetlerinden son- ra, Tör'ün bir meşhur bankacı tarafından himaye edilmekte olduğu da raporda vardı. Bu bankacı Kâzım Taşkent olma- lıydı. Kâzım Taşkent'in DP Milletvekili olduğunu bilmeyen —hiç olmazsa T. B. M. M. de— yoktu. Gözler salonda arandı. Amma Taşkent'i bulamadı. Yine zihinler karışmıştı Ne oluyordu? Yoksa Kâzım Taşkent de mi şüpheli eşhastandı? Bu

soruyu kendi kendine veya başkalarına soranlar çok olmuştur Amma, cevabını verebilenler, ancak sıralarda Kâzım Taşkent'le değişmez Başbakan Menderesin aralarının hiç, ama hiç de iyi olmadığını bilenlerden ibaret kaldı.

Millî Eğitim yürekler yarasıydı. Yük- sek öğretim de ilk öğretim de dört ya- nından kızıl alevler içindeydi. Hele o Köy Enstitüleri... Her tarafta «Baba Tonguç» tan, onun marifetlerinden bir peygamber gibi efsaneler söyleniyordu. Bu Tonguç Baba da İsmet İnönü'nün yakın çevresine girebilenlerden bir tehlikeli kişiydi.

Bütün bunlar, âdeta bir yüksek hi- maye altındaydılar. Bir türlü dokunul- mazlıkları vardı. «Cumhurbaşkanı haz-

retleri» nin himayesi iddia olunurdu. Millî Eğitim Bakanı himaye ediyor deni- lirdi. Dokunulamazdı bunlara.

Millî Emniyetten Hâkim Hidayet, böylece devam edip gitti. Söyledikleri no- ta gelir şeyler değişti. Akılda kalır şeyler de değildi. Ya da dinleyenlerden bazıları- na bunlar aklın almıyacağı şeyler, daha daha akılla alış veriş olmıyan şeyler gibi geliyordu.

Raporun tümünden alınan intiba, 16/11/1951 Cuma günkü açık oturumda iddiaların, bir kere de Millî Emniyet Teş- kilâtı gibi resmî bir makam tarafından teyid edilmek istenmesiydi. Böylelikle, Hükümet, «Ben karışmıyorum. Tarafsız olması gereken Millî Emniyet, belgelere istinaden itham ediyor» demeye getiri- yordu.

Millî Emniyetten Hâkim Hidayet, ni- hayet kürsüden indi. Aikışlanmadı, ama, Hükümet sıralarından Hâkim Hida- yet'in içten içe aikışlandığı muhakkaktı.

Muhalefetten söz alan çıkmadı. Eğer, zamanın Millî Eğitim Bakanı Tevfik İle- ri konuşmasaydı, gizli oturum Hâkim Hi- dayet'in konuşmasının bitmesiyle tıman- lanmış olacaktı.

Kürsüye gelen Tevfik İleri, CHP'lile- ri de davayı birlikte savunmaya davet ediyor, eski Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer'e teşekkürler ediyordu. İleri, «Reşat Şemsettin arkadaşım» huzu- runuzda teşekkür etmeliyim. Bu davada onun da nice emeği geçmiştir. Komünist temizliği onur zamanında başlar. Amma ne yapsın ki mücadelesini sonuna kadar götürmemiştir» diyor, Bakanlığını tebrik iktifunda bulunurken, Sırer'in, «Ben çok uğraşım, fakat mâniâları yenip maksada tam ulaşamadım» dediğini naklediyordu. Kasdedilen mâniâ İnönü'ydü...

Bu sırada, Reşat Şemsettin Sırer o- turduğu yerden müdahale ediyor, ara- larındaki konuşmanın o mâniâyâ gelme- diğini söylüyordu. İleri ile Sırer arasında karşılıklı sert tartışmalar oluyordu.

İleri, sözlerinin yanlış anlaşılmasını gerektiğini, Reşat Şemsettin Sırer'in bu davada samimi olduğuna, amma «bir Ba- kan olduğu halde, bu davada önüne çıkan mâniâları, bilhassa yukarıdan gelen mü- dahaleleri yenemediği için tam başarıya ulaşamadığına kani olduğunu belirtiyor- du.

Hikâye, böylece son buldu. Gizli otu- rum, Türkiye'de, İnönü'ye bile, komünist veya komünist hâmisî demeye cür'et e- debilecek sorumlu şahısların mevcut ol- duğunu göstermesi bakımından ibret ve- riciydi.

ŞEVKET MOCAN

R. NASUHOĞLU

TEVFİK İLERİ

Reşat Şemsettin SİRER

Y. K. MARAOSMANOĞLU

luların telâşu

hinde bir iftira kampanyası şyanların gazetesi olan YÖN, len kaçan, kolay kazanç pe- ltmüştür.

ndeki son tertiplerden sâdece

an Ankara Ticaret ve Sana- du. Gündemin çok yükü ol- iz alan Mümin Erkunt, elinde Memlekette bozguna bir ce- teşebbüse son verecek bu ce- öyledi ve Bildiriyi okudu.

ip etti. Bu hatipler, bildirinin bulunanlar hakkında takiba- imzalayanların vatan haini ve ar söylendi. Bildiriyi imzala- ri, milletvekilleri, Üniversite ırlar, gazeteciler, hepsi komü-

ti. Suçluların telâşu içinde o- glediklerinin farkına vararak, gıkardılar. Bununla beraber rabı verecek ve bildiriyi im- açacak bir komite kuruldu. yesi), Bekir İskender (Oda (İdare Meclisi Üyesi), Galip ut Özoktay (Umumi Kâtip savağın öncüleri idiler.

de, İnönüye karşı da tertip- konuşmasına, Ankara Ticaret biraz önce verdiği cevap şü-

ü Başkan

ARA

a Vilâyet Kongresine z mesajı gazetelerden

teessüfle öğrendik. Memleketin kalkınması ve milletimizin ileri ve müreffeh milletler se- viyesine bir an evvel erişmesi için hummalı bir faaliyetle geceli gündüzlü çalışan hükû- metimize ellerinden gelen yardım vazifesini yapan ve mesleklerini vatansever bir fera- gatle icra eden Türk tüccarlarına ve iş adam- larına karşı ileri sürdüğünüz ağır itham, is- nat ve iftiralarınızı teessüf ve nefretle red- dederiz.

Ankara Ticaret Odası Bşk.

İnönü'nün dünkü Vatan Cephesi şampiyonlarını kızdıran sözleri ise şu idi:

Vaziyeti bahane ederek daha geniş ka- zanç peşinde koşanların hareketini tahlile lüzum yoktur. Onlar beğendiklerini yapsınlar. Ama hareketlerinin kendilerine gayrimeşru daha fazla kazanç değil, sadece dert sağla- yacağını görecekle, ticaret hayatında kumar oynamanın âkıbetlerine en kısa zamanda katlanmak zorunda kalacaklardır. Bu husus- taki kararımızın değişmez mahiyetini bura- da belirtmek isterim.

TÜS

FIRINLARI İŞÇİLER İŞLETMELİDİR...

● Belediye ile fırıncılar aylardan beri ekmeğe için savaşıyorlar. İstanbullular, fırıncıların zam an zaman yarattıkları darlık yüzünden fırınlar önünde «ek mek kuyrukları» teşkil ediyorlar, ekmeğe alamayanlar oluyor. Nail Güreli, bu röportajında «Ekmeğe savaş»ın içyüzünü anlatıyor ve halkın bu savaşta zarar görmemesinin çaresi olarak fırınların işçiler tarafından işletilmesi gerektiği sonucuna varıyor

Ekmeğe kavgası

Kavga önce toprakta başlamıştı. Toprakın korkunç çoklukta bir kısmı, ufak bir azınlığın elindeydi. Kavgayı kaybedenler çoğundu. Ahmetler, Mehmetler, Süleymanlar çaresizlik içinde kalkıp İstanbul'a geliyorlar; yatacak bir yer, karınlarını doyuracak bir iş arıyorlardı. Yeni bir kavgaya giriyorlar, ama bunu da kaybediyorlar ve yine sınıma düşüyorlardı. Bilmiyorlardı ki, İstanbul denen bu umut beldesinde de sosyal adalet diye bir şey yoktur ve onlar haklarını alamazlar.

Eyüp'de bir fırıncı ekmeği 70 yerine, 65 kuruşa satmaya kalkmıyordu, mesele hiç de gün ışığına çıkacak değildi. Belediye yine Sarayhanebasındaki Sarayında uyuyacak ve derinden derine bir vurgun, bir haksızlık sürüp gidecekti. Belediye derin uykusundan uyandı da ne oldu? Hiç bir şey değişmedi. 65 kuruşa ekmeğe satan fırıncının iddialarının gazetelerde aktırılması üzerine Belediye, «fiat tesbit» işini ele aldı ve gazetelerin deyimiyle Belediye ile fırıncılar arasında bir «ekmeğe savaş»ı dur başlandı. Bu savaş ile Belediye epeyce ovalandı ve mesele tatlı bir avuntuya bağlanabildi. «Belediye ekmeğe savaşını kazandı» dendi. Oysa Belediyenin ve İstanbullu her şeyhanelerin kazandığı bir şey yok, ama kaybeden vardır. Kendi hallerine bırakılmış, büyük dışkılar arasında bırakılmış, emekleri sömürülen binlerce fırın işçisi, biraz daha sömürülecek, halk zaman zaman «ekmeğe kuyrukları» teşkil edecektir.

Hikâyeyi dinleyin, bakın...

Belediye beyaz perdede

Gecenlerde Belediyenin muhtemem Sarayında «demokratik İcrat» sahneye konuyor, ekmeğe fiyatın tesbit için, Belediye fırıncılarla açık oturum yapıyordu. Daha önce de

aynı maksatla bir masa etrafına oturulmuş ve karşı tarafın, yani fırıncıların maliyet hesabı ve tekliflerini getirmeleri için ikinci bir toplantıya İhtizam duyulmuştu. Toplantıya İstanbul'daki 300'den fazla fırının sahipleri katıldı. Fırıncılar Belediye ile hesaplaşmaya gelmişlerdi, heyecanlı Vali ve Belediye Başkanını bekliyorlardı. Bu sırada içeri Belediyenin asker Başyardımcısı girdi, toplantının karşındaki ufak salonda fırıncıların beş kişilik temsilciler heyetiyle yapılacağını bildirdi. Salonda görüşme koptu, ayağa kalkıp bağırarak, «Herşey burada açıkça konuşulsun» diyenler oldu. Fırıncıların avukatı olan Karadeniz şiveyi bir zayıf adam sahneye çıktı. Ona karşı da, «Aşb buradayken vekiline İhtizam yoktur» diye bağırıyorlardı. Avukat sordu: «Bana itimad etmiyor musunuz?» Cevap verdiler: «Etmiyoruz!» Mesele oya kondu, bu defa avukat güven oyu aldı ve küçük salona girdi. Burada avukatlarıyla beraber beş fırıncı ve Belediye ekibi bir masaya karşılıklı oturmuştu, toplantıyı Vali yönetiyordu. Toplantıya Fırın İşçileri Sendikası'ndan bir temsilci çağırılmak üzere kimsenin duymamasıydı. Oysa konuşmaların çoğu işçiler üzerinde döşüyordu.

Maliyet hesabı

Maliyet hesaplarını gösteren cetveller karşılıklı masaların üzerine serildi. Hesaba esas alınan, 24 çuval unun işlenmesiydi. Belediye 14 işçi çalıştırılmakla bunun işleneceğini kabul ediyor, fırıncılar ise 16 işçi çalıştırdıklarını ileri sürüyorlardı. Her fırında 8 hamurkâr, 2 pişirici, 2 tezgâhtar, 4 çırak vardı. Belediye ise çırakları 2 olarak kabul ediyordu. Fırıncılara işçi Sigortaları Kurumundan alınan bordrolar gösterildi. Fırıncıların çoğunda çalıştırılan işçi sayısı 14'ün altındaydı. Buna fırıncıların bulduğu karşılık şöyleydi: «Biz devamla çalışacak işçi bulamayız ki, diyorlardı. Ancak kıyın kadromuz dolar, yazın çoğu bırakıp köylerine giderler. Bir çoğu da bugün gelir, bir kaç ay çarşur

İstanbullular fırın önünde ekmeğe için savaşıyor

gider. Biz bunları nasıl sigortaya kaydedirebiliriz? Sonra meslekdaşlarımızın çoğu o kadar büyük sıkıntı içindedirler ki, alle fertlerini de fırında çalıştırıyorlar, mesela karısı tezgâhta çalışan, oğlu çırakkı yapan arkadaşlarımız vardır. Bunları da tabii bordroya geçiremezler.»

İkinci anlaşmazlık yine işçiler üzerinde çıktı. Belediyenin incelemesine göre, sigorta primi yüzde 9,5'tir, fırıncılar ise yüzde 10,22 ödediklerini iddia ediyorlardı. Diyorlardı ki: «Biz 48 saatın ücreti olarak işçiye 177 lira öderiz. Ayrıca ücretli hafta tatil kanunu vardır. İşçi 6 gün çalışır, 7 günlük ücret alır. Bu da 36 lira eder. Bayram ve genel tatil günlerinin ücretini de öderiz. Bunun 48 saatte düşen miktarı 7 lira 3 kuruştur.» Belediyenin maliyet hesabında işçi Sigortaları primi 15 lira 87 kuruş; fırıncılarınki ise 23 liraydı.

Vali ve Belediye Başkanı: «Biz maliyet hesabını yaparken vesikalara dayanmak zorundayız, diyorlardı. İşte sigortadaki kayıtlar ve vesikalar. Sonra Ticaret Kanununa göre defter tutmak mecburiyetindediriz. Maliyet hesabında elbette bunlar dikkate alınacaktır.»

Suç üzerine bina

Fırıncılar heyetinin sözcüğüdür, Fırın İşverenleri Sendikasının Başkanı Hulusi Akpolat yapıyor ve savunmalarına pek hoş gerekçeler buluyordu. «Paşa Hazretleri, diyorlardı, siz bizden kırk kuruş yaran defterler istemediniz ki, isteseydiniz biz onları öyle dikkatle tutar, getirirdik. Şimdiye kadar bunlar dikkate alınmadı. Hem vesikalar da hatâ ihtiva edebilir. Fırın duruma bakmalıdır. Eğer sigorta primleri noksan ödenmişse, bu bir hatâdır ve suçtur. Sigorta onu tesbit eder ve cezalı olarak alır. Sen falanca suçu işlemişsin, ben onun üzerine bina inşa edeceğim, demek olmaz. Defterde, yahut bordroda gösterilmemiş olabilir ama, işçilere fazla mesal ücreti de, hafta tatil ücreti de ödenmektedir. Fırın durumu olduğu gibi kabul etmek gerekir.»

«Peki fırıncılar işçi Sigortalarına yüzde 10,22 prim ödemek gerektiğini bildikleri ve iddia ettikleri halde, niye cezalı ödemek pahasına yüzde 9,5 yalırılar?» sorusu ise karşılıksız bırakılıyordu. Zira «suç üzerine inşa edilen bina nun kılıfı da ustalıklı hazırlanıyordu.»

Maliyet hesabında fırıncılar nakliye ve hammaliye ücretini 110 kuruş, Belediye ise 50 kuruş olarak gösteriyordu. Tuz ücretinde de anlaşmazlık vardı: Belediye 198, fırıncılar 240 kuruş tuz parası koymuşlardı hesaba. Belediye fırıncıların önüne üç teklif koyarak, bunlardan birini seçmelerini istedi. Bu üç teklife göre ekmeğe 3 kuruş kadar ucuzlaşmış olacaktı.

Fırıncılar, bu teklifin hiçbirini kabul etmiyorlardı ve Belediyeyi oysalamsayı başarıyorlardı. Her gün toplantılar birbirini takip etti: Belediye fırıncıların adına deftermençilerden rica etti ve onun çuvalında 60 kuruşluk bir indirim sağlandı. Belediye artık prestijini kurtarmaya bakıyordu. Belediyenin yaptığı müdahale, bilgili ve müessir bir müdahale olmak vasfını —bu sosyal düzen içinde— oaktan kaybetmişti.

Son engeller

Dışarda ise başka bir savaş yapıyordu. Günlendir süren ve petrol devletine metod ve zaferini andıran bu savaştan yine toplu ser-

YÖN, 3 Ocak 1962

Belediyedeki toplantıda sık sık «bütün gece hrin ekmeğe siz kalabileceğini» söyleyen fırıncılar çok heyecanlıydılar

Hasan Saka mizah tarafı ağır basan bir adamdı

İngiliz protokolü bile onun canını sıkamadı

1946-50 arası... Önce Dışişleri Bakanı hanımı, sonra Başbakan hanımı olan Hasan Saka'nın hanımı Melâhat Saka vardı... Alaturka güzel, alaturka alımlı, alaturka edalı bir hanımdı. Kendine göre «temsil» vazifesini yaptı... Doğuştan gösterişliydi...

Lisan bilmediğinden şarklı sefirelerle samimiyeti daha fazla ilerletti. Lisan öğrenmeğe ihtiyaç duymadı... Bezikçiydi, briççiydi, dansa bayıldı... Kendisinden bir karış kısı Hasan Saka, bu mondañite ihtiyacı karşısında onun uysal uysal peşinden gider, fakat tatmin edemezdi... Hasan Saka görünüşünden çok zeki ve keskin görüldü. Bütün Karadenizliler gibi «mizah»a yönelen bir mizacı vardı... Bunu defalarca ve çok şirin bir şekilde göstermiştir... Bir hikâyesini o zaman Londra Büyükelçisi olan Cevat Açıkalın'dan dindik...

İngiliz Hükümeti, protokolde, bir milletin temsilcisi olduğundan, bir büyükelçiyi bir Dışişleri Bakanından daha üstün tutarım... «Ben temsili olarak seni tanıyorum... Dışişleri Bakanım felen... çerez...»

Tutumu tartışacak değiliz... Fakat karğalarında İngiltere hükümeti bile olsa, bizim zambur gümbür Dışişleri Bakanlarımız bu tutumun «içlendireceği» şüphesizdir...

Bir gün, Hasan Saka (o zaman Dışişleri Bakanıydı) Londraya bir heyetin başında gider... Şerefine ziyafet verilir... (o zaman itiraf etmeli ki... Atatürk'ün gölgesinin itibarı, hâlâ vardı, ve bir başbakan, bir Dışişleri Bakanı protokolca gereken itibarı görüyordu...)

Ceberrutluklarına, keyfilliklerine, alaturkâlıklarına rağmen C.H.P'nin eski devlet adamlarına bazen bir nevi minnettarlık duyuyorum... En baştağiler hiç bir zaman milli gururumuzu rencide edecek bir şey yapmamışlardır... bilâkis... Şrak-kadak tokat yiyen, çapkın büyük elçilere... Altın kaçakçılarında gelince... Zaten onların etleri butları neydi ki... Neyi sarsabilirdi ki, haklarındaki beslyebileceğimiz saygımızdan başka?... Ne diyorduk?... Bir heyet Hasan Sakanın başkanlığı altında Londraya ulaşmış ve şerefine büyük bir ziyafet verilmişti. İngiliz hükümeti tarafından... Ziyafet masasında, Büyükelçi Cevat Açıkalın yer, Dışişleri Bakanı Hasan Sakanınkinden daha «itibar»lıydı... Cevat bey ölüyordu kahurların her türlü-sünden... İngilterede uzun zaman kalmıştı amma Osmanlı terbiyesi de almıştı... Hasan Saka hem kendisinden yaşlıydı, hem âmiriydi... Hem de kişiliğini tanımadığından başına geleceklerden ürküyordu... Bir

SÂKİT OLMİYANLARIN İÇYÜZÜ / 1940-1950

NİMET ARZIK

Başbakan Hasan Saka Zonguldak limanı h akında izahat ahıyor

Dışişleri Bakanının burunması veya tepesinin atı atvermesi... hayırlı işlerden değildi. Zaten az yiyen bir insandı Cevat Açıkalın, fakat lokmalar boğazında çifte düğüm atıyordu... Yemeğin sonunu dar etti ve kalkar kalkmaz Hasan beyin yanına koştı... «Aman affedersiniz beyefendi... Şu garip İngilizlerin, kendilerinden daha garip âdetleri var» diye... Hasan Saka, filozof filozof Büyükelçinin omuzunu okşadı ve şirin şivesiyle... «Üzme gücünü» dedi... «Yalnız, bizim arkamıza kapı var idi... oradan esen ruzicar... omuzumuzu cesti (kesti)... Sabaha kadar romatizmadan civranacağız... Senin yerin yerdin... Uzme gücünü» demekle yetindi. Ve uzun karyer hayatında nice nice şarklı geşler tamış olan Açıkalın derinin bir nefes aldı, Dışişleri Bakanı Hasan Saka romatizmadan «cesik» omzundan ötürü sabahı kıvrana kıvrana beklerken o rahat bir uyku çekti...

İşte böyle bir adamdı Hasan Saka... Kendisinden bu yazının başka bir kısmında tekrar bahsedeceğiz... Burada bir «intermezzo» yaptık...

«Çekildim...»

Bir şirin hikâyesi daha var... Ruhen

demokrattı Hasan Saka... İktidarın son seneleriydi. Yurdun dört bucağında telgraflar yağıyordu... Bağlılık veya arın bilnem ne telgrafları değil, ateş püskürücü yazılar... Hasan Saka ya «ÇEKİL... ÇEKİL... ÇEKİL...» diye iletilenler vardı... Buna benzer bir tanesi eski bir dostundan gelince... şu gülümser ve hoşgörür cevabı verdi:

«ÇEKİLDİM... (tartıldım anlamında kullanıyordu bu kelimeyi) 78 KILO 200 GRAM GELDİM...»

Şarkta, hasımlarıyla çakalaşma yoktur. Bu telgrafı almca önce, «devlet otoritesi sarılmamıştır... Hükümet şahsında küçük düşürülmemiştir... Bozguncu zihniyetin sinsi faaliyetinin küstah bir tezahürü değildi bu telgraf... Bunu yolhain çete ca ağır cezalara lâyık değildir...» yaygarası ve yorucu bir şekilde hükümet etmiyordu Hasan bey!

Saka çifti, garip bir çift teşkil ediyordu... Hasan bey babacan tabii, şiveli, kısa boylu... Melâhat hanım nazlı, edalı, enine boyuna... Son derece iyi ev hanımıydı. Son derece derli topluydu. Ellerinin güzelliği çevresinin diline destandı. Artistik eller değildi bunlar... Yumuk, beyaz (kar gibi), aşırı uzunlukta kavis kavis tırnaklı ellerdi... Bu kadar üstünde durmanın sebebi, dalkavukların üstünde durmaları... «Ah han'fendicim, elleriniz birer tablo, elleriniz birer biblo, elleriniz birer şaheser...» Bir el dalkavukluğu üremiştii öbür cins dalkavuklara ek olarak...

Hürmet ettiğim bir tarafı, kimsenin aleyhinde bulunmamasıydı, kimsene fenalık etmemesiydi (yıllık te etmemişti; fazla lâkayt yaratılıştaydı), ve kocasının işlerine düğün burnunu kat'iyen sokmamasıydı... Çevre gene bizim bildiğimiz kötü, hissiz, menfaatperest, on yüzlü, dalkavuk çevreydi... Bir takım hariciyecî hanımları Melâhat hanımı «alsfrangalaştırmaga» çalıştılar. O ne tindi, ne şimardı, ne alafrangalaştı. neyse o kaldı... Ne yinişini değiştirdi (kendine göre, bir yinişi vardı. Dev fiyonglara bayıldı. Sare elbiselerinin ille ve ille bir tarafına bunlardan bir tane oturtuldu... Mah-teşem bir tane... Ekseriyetle daha fazla dayansaklı olan arka bölgeye...), ne konuşunu, ne tutumunu... Kendisine yapı yapış yapışları uzaklaştırmıyorsa ne aşırı nezakettendi... Tek kusuru, o da Hasan olarak değil, Başbakan hanımı olarak dansı fazla sevmesinden doğuyordu... Dansedebilmek için gitmemesi gereken davetlere gidiyordu... Meselâ Amerikan Elçiliğinin Birinci Kâtibi Hill'in dansı çayı... Kim oluyordu ki Hill, Türkiye Başbakanının hanımını davetlileri aramada sayılsın?... Vurulmuş ördeğe benzeyordu da ayrıca... Falsolar oldu böyle, amma ufak çapta... İyi bir hâtıra olarak Melâhat hanım... İçimden, onun hakkını gülümser ve gülümseten yumuşak yerler söylemek geliyor...

Şimdi sevgili okuyucularım biraz «ah-ra» dönelim, yorulunca «hafifes tekne» atalım...

Hasan Saka, Londra Halkevinde verilen kokteylde Bayan Açıkalın ile

PLAN

DEVLETÇİLİK / SADUN AREN

VE KALKINMA

Hususi teşebbüs nizamında birinci şart fiyat mekanizması tarafından temin edilir. Bu mekanizma kısaca şöyle işler: Memleketle bazı mallara karşı ihtiyaç ve talep arttığı zaman, bunların fiyatları da yükselir. Bir malın fiyatı yükselince o mal istihsal etmek daha kârlı olur. Demek oluyor ki bir işin kârlılığı, o işin verimliliğinin, yararlılığının ölçüsüdür. Müteşebbisler kâr peşinde koştuklarından ellerindeki kaynakları daima en kârlı işlere yatırır. Müteşebbislerin bu davranışlarından dolayı bütün işihsal dallarındaki kâr hadleri birbirlerine eşit olmak teyidindedir. Böylece kaynaklar en verimli oldukları yerlerde kullanılmaya başlar.

Aynı mekanizma en verimli istihsal tekniğini seçmek hususunda da işler. Rekabet dolayısıyla müteşebbisler, istihsalatlarını en düşük maliyetle yapmaya gayret ederler. Bunun için de, istihsal faktörlerini en tasarruflu (verimli) şekilde kullanırlar.

Yani, meşhur bir iktisadçının dediği gibi, sanki görünmez bir el, müteşebbisleri, kendi menfaatlerinin peşinden koşarlarken, aynı zamanda topluma da hizmet etmeye sevk etmektedir.

Kısaca özetlediğimiz bu model, özel teşebbüs düzeninde fiyat mekanizmasının nasıl işleyeceğini kitaplardaki teorik tasviridir. Yoksa, hepimiz, etrafımızda yaptığımız basit müşahedelerimiz ve hayat tecrübelerimizle biliriz ki, bu mekanizma pek te düzgün bir şekilde işlemektedir. Burada fiyat mekanizmasının işleyişindeki aksaklıkların etrafında bir incelemesini yapacak değiliz. Sadece bir iki önemli noktaya temas etmekle yetineceğiz.

a Her şeyden evvel şunu belirtmek lâzımdır ki, müteşebbisler bakımından kârlı olan bir yatırımın, memleket bakımından aynı derece kârlı olmaması mümkündür. Bunun sebebi özel maliyetlerin her zaman gerçek maliyetleri aksettirmemesidir. İş böyle olunca, kârlılık kustosunun, kaynakları her zaman en verimli oldukları yere sevk etmeyeceği tabiidir.

b Aşikârdır ki, fiyat mekanizmasının iyi bir şekilde işleyebilmesi için, rekabetin serbest olması lâzımdır. Çünkü ancak bu takdirde müteşebbisler daima en kârlı işlere yönelerek her sahanın kârına eşitler, yani ellerindeki kaynakları en verimli oldukları yerlerde kullanırlar. Halbuki devrimiz monopoller devridir. Modern istihsal ancak çok büyük fabrikalarda yapıldığı takdirde verimli olmaktadır. Bu sebepten işletmeler büyümekte ve rekabet ortadan kalkmaktadır. Zamanımızda küçük işletmelerin hâkim oldukları sahalar dışında, rekabetsiz bahsetmek mânâsızdır. Bu durum Türkiye gibi fakir ve küçük memleketler için çok daha önemlidir. Çünkü bir çok alanlarda, büyükçe bir veya birkaç fabrika bütün memleket ihtiyacını karşılayabilmektedir.

Müteşebbisler daha kârlı gördükleri işlere, monopolist durumlar yüzünden, erişemeyince, çeşitli sahalar arasında kârlılık bakımından devamlı farklar olacak demektir. Halbuki, çeşitli sahalar arasında kârlılık bakımından devamlı farklar olması, kaynakların en verimli oldukları yerlerde kullanılmasını demektir.

c Diğer bir nokta özel teşebbüs sisteminde, müteşebbislerin birbirlerinden habersiz olarak hareket etmelerinden ötürü yanlış karar verme ihtimallerinin yüksek olmasıdır. Meselâ tekstil istihsalatı kârlı olunca, pek çok müteşebbisin ayrı ayrı bu sahaya yönelip hep birlikte çok fazla yatırım yapmaları mümkündür. Bu takdirde aşırı istihsal olacağından kâr haddinin normalin çok altına düşeceği tabiidir. Bu ise kaynakların verimsiz kullanılmasını demektir.

d Fiyat mekanizmasının işleyişine ilişkin olarak temas edeceğimiz son bir nokta, bilhassa Türkiye gibi az gelişmiş YÖN, 3 Ocak 1962

İKTİSADİ KALKINMANIN İKİ TEMEL ŞARTI VARDIR:

1 — MEVCUT KAYNAKLARI EN VERİMLİ OLDUKLARI YERDE KULLANMAK

2 — ASIL İMKÂN LARI HAREKETE GETİREREK İSTİHSALE KOŞULACAK KAYNAK MİKTARINI ARTTIRMAK

memleketimizde henüz iktisadî zihniyet yerleşmemiş olduğundan, insanlarımız fiyat teşvikine karşı hassas değillerdir. Köylülerimiz, işçilerimiz, memurlarımız ve hatta müteşebbislerimiz başka sahalar daha kazançlı olsa bile, alıştıkları işleri, yerleri ve hayat tarzlarını kolay kolay terketmezler. Halbuki fiyat mekanizmasının işleyişine insanlarımızın fiyat teşviklerine karşı hassas olmalarına bağlıdır.

İşle bütün bu sebeplerden dolayı, kaynakların en verimli yerlerde kullanılmasını temin bakımından, fiyat mekanizması yetersiz kalmaktadır ve bunun geniş ölçüde, plâncılık ile tamamlanması icabettir.

Kalkınmanın diğer şartı olan, itil kaynakları harekete getirmek işi, zaten fiyat mekanizması ile ilgili değildir. Bu, esas itibarıyla, bir teşebbüs ve organizasyon meselesidir. Çünkü bu maksatla yapılması lâzım gelen işler, başlıca, ziraatı reorganize etmek, dağınık ve küçük istihsal ünitelerini bir araya toplamak ve vergileri (mülki tasarrufu) artırıp elde edilen paralarla gizli işleri istihsale koşturmak. Bu çeşit işlerin, mahiyetleri icabı, husus müteşebbisler tarafından başarılmaması imkân yoktur. Bunlar, en iyi ve süratli bir şekilde, ancak devlet tarafından yapılabilirler.

İşle kalkınmanın bu iki temel şartını husus teşebbüs sistemi tutmaz bir şekilde ve çabuklukta sağlayamadığı için, uğurlu plâncılığa ve devletçiliğe verilmesi zarureti doğmaktadır.

DEVLETÇİLİK OLMAZSA PLÂNCILIK DA OLMAZ

Yukarıdaki izahattan da anlaşılacağı üzere, devletçilik ve plâncılık birbirlerinin ayrılmaz parçalarıdır. Bunlar ancak birarada yürürler. Tek tek bulunmalarına imkân yoktur. Gerçekten, devletin bizzat iş hayatına girip fabrikalar kurarak işletme imkânına sahip olmadığı bir memlekette, plâncılık nasihatçılıktan öteye geçemez. Halbuki, memleketimizin muhtaç olduğu plâncılık, hazırlanacak plânların ve tavsiyelerin süren tatbikini de kapsayan nevidendir. Demek oluyor ki devletçilik olmazsa plâncılık da olmaz. Bunun aksı da doğrudur. Yani plâncılık olmazsa devletçilik de olmaz. Çünkü devlet sektörü, özel kâr motifi olmadığı için, ancak bir plân çerçevesi içinde işleyebilir. Plânsız bir devlet sektörü sahihsiz bir özel fabrika gibidir.

Bu sebepten plâncılığa inansız devletçiliğe inansızların bu iki kavram arasındaki zaruri bağı iyice görmeleri ve tercihlerini her ikisi için birden yapmaları en basit bir mantık icabıdır.

DEVLET İŞLETMELERİ VERİMSİZ DEĞİLDİR

Devletçiliğe yöneltilen en önemli itiraz, devlet işletmelerinin verimsiz çalışmaları şeklinde olmaktadır. Bu, basit müşahedelere dayanan, hissi bir iddiadır.

Bütün Banka hizmetleriniz ve

Tasarruflarınız için

TÜRK
İSTİSAL
TİCARET
BANKASI

YÖN . . 13

Şimdiye kadar memleketimizde, devlet işletmeleriyle, aynı sahada çalışan, özel işletmelerin üretimlerini mukayese eden ciddi bir araştırma yapılmamıştır. Devlet işletmelerinin verimli çalışmadıkları rivayetinin temeli, bunlardan bazılarının zarar etmeleridir. (Bir bütün olarak İktisadi Devlet Teşekkülleri kârlı çalışmaktadır.) Halbuki, bilhassa yakın devrin şartları altında yalnız zarar edip etmediğine bakarak bir devlet işletmesinin verimliliği hakkında hüküm veremeye imkân yoktur. Çünkü zararların (veya az kârın) sebebi, işletmelerin fena idare edilmediği değil, fakat işletme dışı tesirlerdir. Bunların başında hükümetin fiyat politikası gelmektedir. Bilindiği gibi, hükümet, devlet sektörü maddelerinin satış fiyatlarını, bazen yerinde bazen yersiz mülahazalarla, düşük tesliat etmiş ve etmektedir. Meselâ şehirlere satılan hububat ve kömürün fiyatları maliyetin altındadır. İlgili devlet teşekküllerinin zarar etmelerinin başlıca sebebi budur.

Bundan başka İktisadi Devlet Teşekküllerinin vergilerini tam olarak ödemedikleri ve sosyal sigorta ve çalışma mevzuatına daha sadakatle riayet ettiklerini de unutmamak lâzımdır.

Kaldı ki, bu basit mukayesede hususi işletmelere de kritik bir göde bakılması ihmal edilmemelidir. Orada da manzara parlak değildir. Hususî sektördeki büyük versu kârlılığı günlük gazetelere bile aksettirmiş bulunmaktadırlar. Ayrıca, en ufak buhran karşısında, bir çok özel teşebbüsün mükemmel vaziyete düşmesi ve devletten yardım istenmesi, son yılların günlük olayları halini almıştır. Bütün bunlar özel sektörün, bir abakanlık şeklinde kabul edilmiş olan, verimliliği hakkında çok ciddi şüpheler uyandırmaktadır.

Şunu bilhassa belirtmek lâzımdır ki, devlet işletmelerinin memleketimizin bugünkü şartları içinde değerlendirilerek çok valus bir hareketidir. Bugünkü şartlar, devlet işletmelerini için en uygun ortamı teşkil etmemektedir. Bir kere, sivas iktidarlar devlet işletmelerini sınımlı olarak benimsenmemiş ve onları sivas zaveleri için âlet olarak kullanmışlardır. Bunun tabii bir sonucu olarak, devlet işletmelerinde, çalışan personelin heyecanı azalmış çalışma sevki kırılmıştır. İkinci olarak, devlet işletmelerinin verimli olması için gerekli organizasyon kurulmamıştır. Belirttiğimiz gibi, Devlet Sektörü, ancak plâncı bir şekilde yürütülebilir. Halbuki, bilindiği gibi, plâncılık ancak seçen sene ele alınmıştır. Kaldı ki, bu da kârlı değildir. Devlet işletmelerinin münâzilesi elverişli bir tarzda organize edilmiş olması şarttır. Bunun ise devlet sektörümüz, birbirine temas olmayan karmakarışık bir hale sokulmuş bulunmaktadır.

Şüphesiz ki, iktisadi kalkınmamızın uğurlu devlet sektörüne devredilince bu gayri müsait ortam da değişecektir. Bir kere, sivas iktidar, ümidini bunların başarısına bağlamış olacağı için, devlet işletmelerini iktisadî maksatları dışında kullanmayı aklından bile geçirmeyecektir. Ayrıca devlet sektörü, zaruri olarak en verimli şekilde reorganize edilecek ve hınalı bir şekilde plâncı olacaktır. Bu müsait manevî atmosfer içinde personelin de işi ciddi tutur daha sevikle çalışacağı tabiidir.

Şunu olarak şu noktayı da önemle belirtmek lâzımdır ki, teknolojinin bugünkü inkişaf seviyesinde, verimliliği âlâv eden en önemli unsur işletmenin büyüktür. Sermaye terakümünün yetersiz ve sermaye piyasasının gelişmemiş olduğu memleketimizde, devletin, bu bakımdan, özel sektöre nazaran çok daha avantajlı bir durumda olduğu aşikârdır.

Özetleyecek olursak diyebiliriz ki, bugünkü gayri müsait şartlar içinde bile İktisadi Devlet Teşekküllerimizin, rivayet edildiği gibi, verimsiz çalışmamaktadırlar. Kaldı ki, devlet işletmelerinin, onun gelişmesine ve ilerlemesine elverişli şartlar içinde değerlendirilmek lâzımdır. Çünkü, devlet işletmelerinin kalkınmanın temel olarak kabul edilecek bir sivas iktidar, elbetteki, onları en elverişli olan ortamı da temin etmektedir.

Prof. Sadun AREN

hayatlarının şu ya da bu döneminde kanna göre suç sayılacak çeşitten cinsel faaliyette bulunmaktadırlar; Amerikalı evli erkeklerden % 40'ı evlilik dışı münasebetlere girişmektedir; Amerikan köylü çocuklarından % 16'sı hayvanlarla cinsel münasebette bulunmaktadır...

Oysa cinsel gerçekleri bu olan toplumun cinsel anlayışı şöyleydi: Indiana eyaletindeki bir kanun herfi herfine uygulandığı takdirde, örneğin bir çocuğa masturbasyon alışkanlığının sağlığına pek zarar vermiyeceğini söyleyen bir doktor, bir biyoloji bilgini cezalandırılabilir. Oregon eyaletinde bir kimse eşini, başından başka bir yerden öpmeye kalkarsa «tabiate aykırı cinsel davranışta bulunmaktan» ceza giyebilir...

Kinsey bombası

Kinsey'nin Amerikan erkekleri üzerindeki bu ilk araştırması bu kadar büyük bir yankı uyandırdı, yine aynı araştırmacı topluluğunun Amerikan kadınının cinsel davranış konusundaki incelemesinin sonuçları büyük bir merakla beklenmeye başlandı. Amerikan halkı 1952 yılına kadar bekleyiş içindeydi, çünkü ikinci rapor 1952 de yayımlanacaktı. 1952 yılı geldi, fakat rapor çıkmadı. Bunun üzerine türlü söylentiler yayıldı. Yapılan baskılardan dolayı kitabın yayımlanamadığı, raporda çok şaşırtıcı sonuçların yer aldığı ileri sürülüyordu. Fakat bunlar doğru değildi. Yalnız anlatılan birşey varsa, ilk kitabın uyandırdığı yankıdan yararlanmak isteyen araştırmacı ve yayıncılar, birincisinin aksine ikinci raporu büyük bir reklam içinde ortaya çıkarmak istiyorlardı. Bunu da tahminleri asan bir şekilde başardılar. 1953 yılının başında Indiana Üniversitesi'nden basına haber salındı: İkinci rapor sonbaharda yayımlanacaktı. Fakat ondan önce kitabın basın mensuplarına incelenmesine izin veriliyordu. Yalnız bir şartla: Verilen bilgiler 26 Ağustos 1953 tarihinden önce yayımlanmayacak ve bu konuda yazılı tasahhütte bulunulacaktı. Böylelikle 26 Ağustos izleyen günlerde Kinsey'nin ikinci raporu, «Sexual Behavior in the Human Female — Kadının cinsel davranış» günlük gazetelerde ilk sayfayı boydan boya kaplayan başlıklar, baskılar, teatrikalar, soruşturularla verildi. Aynı haftalar içinde «Times», «Life», «Newsweek», «Collier's», «Woman's Home Companion» gibi büyük Amerikan dergilerinde özel sayfalarda yer aldı. Öyle ki, bir yazar kopan gürelliği şöyle anlatıyordu: «Halkın genel olarak bu raporlar, özellikle kadınlar konusundaki rapor karşısındaki tepkisi, ilk atom bombasının Hiroşima'ya atılması haberi karşısındaki tepkileri andırıyordu.»

Tepkilere gelince, birinci rapordaki olduğu gibi çok değişikti. Bazıları, kadınlar üzerindeki raporu, kadın haklarının sağlam bir desteği olarak görüyorlardı. Kinsey'ın verdiği sayıların gerçeğe uyup uymayacağı konusundaki bir soruyu bir otomobil satıcısı «Kadınların yüzde doksanı yalancısıdır» diye cevaplıyordu. Bir rahibe göre ise, Kinsey raporu bir istatistik pishliği'nden başka birşey değildi.

Ve «Chapman Raporu»

Kinsey raporları böylelikle bilim adamından sokaktaki adama, yazarlardan karikatüristlere, ressamlardan piyes yazarlarına kadar değişik kimseleri ilgilendiren bir konu olmuştu. Irving Wallace'ın, ikinci rapordan yedi yıl sonra yayımladığı «The Chapman Report — Chapman raporu» adındaki romanı ise konuyu bambaşka açıdan ele alıyordu: Bu çeşit soruşturmanın gerisinde yatan gerçekler; soruşturmaya katılanların, istatistik eğrileri gerisinde yatan gerçek durumları ve bu soruşturmayı yapanların durumu. Wallace, bunun için en basit

yola başvuruyor: Ortada duran örneği, Kinsey ve yardımcıların başka adlar altında ele alıyor, onları tasarlanmış bir çevreye götürüyor. Soruşturmacılarla, bu çevreden alınmış birkaç kişiyi karşı karşıya getiriyor; aynı zamanda, Kinsey raporları yayımlandığı vakit buna karşı ileri sürülen çeşitli eleştirmeleri, romanda bir başka bilginin ağzından toplu olarak ortaya sürüyor. Gerçekteki soruşturmalar ile romandaki soruşturmaların yapıları ve bunları yapanlar arasındaki benzerlik açıkça göze çarpmaktadır. Wallace'ın hayali Dr. Chapman'ı da Kinsey gibi bir biyoloji profesörüdür. Onun gibi önce, pek dikkati çekmiyen «307 yetişkinin cinsel davranış üzerine gözlemler» adıyla bir araştırma yayımlanmıştır. Bundan sonra yayımladığı «Amerikalı bekâr erkeğin cinsel davranışı üzerine inceleme» si, İtalya Kinsey'ın «Erkeğin cinsel davranışı» gibi büyük bir gürlüğü uyandırmış, Dr. Chapman'ın kişiliği ve araştırmaları günün konusu olmuştur. Dr. Chapman, romanın başlangıcında, üç yardımcısıyla birlikte, bütün Amerika'nın sabırsızlıkla beklediği üçüncü eseri, «Amerikalı evli kadının cinsel hikâyesi» ni tamamlamak üzeredir. Wallace, Kinsey ve yardımcıları üzerinden biçtiği hayali kahramanlarını, Amerika içinde 14 ay süren bir soruşturmadan sonra, çalışmalarının son uğrağı olan Briars'a giderken okuyucuya tanıtmaktadır. Dr. George C. Chapman, altmışında, ağırbaşlı, ciddi, araştırmasından başka birşeyle uğraşmayan bir bilginidir. En yakın arkadaşı Paul Radford, Dr. Chapman'ın görüşlerine, bilgisine ve yöntemine yürekten inanmaktadır. Dr. Chapman da, bir zamanlar yazarlık, sonra öğretmenlik yapan bu genç, yakışıklı ve zeki yardımcısına son derece güvenmektedir. Briars'a giderken Dr. Chapman, yardımcısına açılır: Zollman Vakfı, cinsel araştırmalarını genişletmek üzere bir araştırma laboratuvarı kurmak için kendisine tam yetki verecektir. Böylelikle yalnız Amerikan erkeğinin değil, bütün erkeklerin cinsel davranışlarını incelemek mümkün olacaktır. Yalnız bir mesele vardır: Vakfın yönetim kurulunun buna çoğunlukla karar vermesi gerek-

mektedir. Bir de engel vardır: Dr. Chapman'ın yöntemini beğenmeyen Dr. Victor Jonas. Dr. Jonas, Chapman'ın daha önceki çalışmalarını şiddetle yeren bir bilginidir. Yönetim Kurulu'ndaki bazı üyeler bu konuda Dr. Jonas'tan yardım görmektedirler. Bundan dolayı Dr. Chapman'a göre yapılacak iş Dr. Jonas'ı da kendi safına almaktır. Bu iş de Paul'e düşmektedir.

Paul, Dr. Jonas'la görüşür, ama onu kandıramaz. Jonas'a göre, Dr. Chapman bir bilim adamına yakışmayan reklamcılıkla iş görmektedir. Daha önemlisi, soruşturma yöntemi sakattır. Dr. Chapman'ın yaptığı nedir? Önce soruşturmaya katılacak gönüllüler bulmak, sonra bunları söylediklerinin tamamıyla gizli kalacağına inandırmak, sonra da söylenenlerden elde edilen sayıları yüzdeye vermek. Dr. Chapman'ın bütün o gizlilik tedbirleri (soruşturmacı ile soruşturulan arasında paravana koymalar, gamın yedi notasından geliştirilen «Solresol» adındaki yapma dili kullanmalar, soruşturma evrakının banka kasalarında saklanması, STC makinesinde sayıya çevrilip toplam çıkarmalar...) güllüktür. İnsan duyguları sayılarla ortaya konamaz. 5000 kişinin verdiği cevaplardan alınan sonucu gösteren bir eğri, normal bir durumu ortaya koymadığı gibi, bu 5000 kişi içinde yer alan her hangi bir kimsenin özel durumunu da açıklıyamaz...

Reklâma dayanan başarı

Bütün bunlar, Kinsey raporları yayımlandığı vakit ileri sürülen başlıca itirazlardır. Kinsey'nin aşk'ı bir yana itfih, cinsiyet yeti hayvansal bir temele yerleştirdiği, aşk ile cinsiyet arasında ilişki kurmadığı; cinsiyet için cinsiyet tutumuyla ortaya çıktığı, bunda da orgasm adı verilen fizyolojik bir tepkiyi birim olarak kullandığı zamanında söylenmişti. Wallace, bütün romanı boyunca bu iki görüşü çarpıştırıyor, bu arada Dr. Jonas'ın görüşlerini desteklediğini de belli ediyor. Nitekim romanın bundan sonraki hızı akışı Dr. Jonas'ı haklı çıkaracak yolda düzenlenmiştir. Paul, Dr. Jonas'ı «sotik almak» işinde başarısızlığa uğ-

rayıp ondan dostça ayrılıyor, ama Dr. Chapman hakkında da ilk şüpheleri uyanmaya başlıyor. Soruşturmaya katılan 200'e yakın kadından altısının durumlarıyla bu çeşit soruşturmalardaki istatistiklerin gerçeği yansıtmadan uzak olduğu ortaya konuyor. Altı kadından biri bir «nymphomane», biri «frigide» bir dul, biri eşine ihanet eden bir kadın, biri ün kazanmak emeliyle çırpınan bir gazetecilik heveslisi, biri evlendiği halde babasının etkisinden bir türlü kurtulamayan genç biri, biri de bir aydındır.

«Nymphomane», soruşturmadan sonra bir buhran geçirip yarım düzine erkeğin tecavüzüne uğruyor; «frigide» dul, Paul ile sevişip akınılarından kurtuluyor; gazetecilik sevdâsındaki kadın müstakbel patronunun başka emeller beslediğini anlayınca vazgeçip eşine dönüyor; babasının etkisinden kurtulmak için çırpınan genç kadın eşiyile birlikte başka bir şehre göçüyor, aydın kadın, bir sporcuyla giriştiği cinsel denemede hayâl kırıklığına uğrayıp evine dönüyor; kocasını kandıran kadın ise, Dr. Chapman'ın bir ruh hastası olan yardımcısı Cass Miller tarafından yarı kaza, yarı cinayet sayılabilecek bir olayda öldürülüp sonra tecavüze uğruyor.

Wallace'ın romanı bu son olayla birlikte başıboş bir gidişle sonuca doğru hızla ilerliyor: Cass Miller'in intihardan önce yazdığı itirafı Paul tarafından polise veriliyor. Fakat bu olayın bütün geleceğini, önünü, tasarılarını tehlikeye atacağına gören Dr. Chapman, polisi avucu içinde tutan bir iş adamının yardımıyla gerek cinayete, gerekse intihara bir kaza süsü verdiriyor. Otomobiliyle kendini uçuruma atıp intihar eden Cass Miller, Dr. Chapman tarafından basına bilim yolunda ölen bir kimse olarak tanıtılıyor ve çıkacak eserini Miller'e ithaf edileceği bildiriliyor. İş adamının sapık yeğeni ise, Dr. Chapman'ın yeni araştırmasına soruşturucu olarak alıyor. Paul, bütün bunlar karşısında Dr. Chapman'dan bir öğrenme duygusu içinde ayrılıyor. Dr. Chapman, bütün bunlara rağmen amacına yine de ulaşıyor: «Amerikalı kadının cinsel hikâyesi» günün kitabı olarak kısa zamanda 170 bin nüsha satıyor. Dr. Chapman Zollman Vakfı'nın verdiği parayla araştırma laboratuvarını açıyor.

Wallace'ın romanı, bir bakıma, Kinsey raporuna yönelik eleştirmeleri yankılaması, bunları bir düzen içinde ortaya koyması, soruşturmaya katılanların ve soruşturmayı yapanların davranışlarını açıklaması, Amerika'da bilim araştırmalarının desteklenişindeki bazı «kırık» yönleri ortaya koyması, bunun uğrunda bilimden yapılan tavizleri belirtmesi bakımından ilgi vericidir. Fakat bütün bunlar, 500 sayfalık kocaman bir kitaptan kalan tek olumlu yönü meydana getiriyor. Buna karşılık çok acemice yapısı, anlatımıyla, melodramatik kuruluşuyla, yasaklanması için yapılan tesebbüslere hiç de haklı göstermiyecek kadar çekingen tutumuyla («Chapman raporu'nda az çok «ür-et-kâr» sayılacak yalnız iki bölüm var: «frigide» dufun cinsel isteklerinin uyanması, «nymphomane» kadının tecavüze uğraması sahnesi), bir roman olarak hiçbir değer taşımayan «Chapman Raporu'nun kazandırdığı başarı Amerika'da «best sellers» listesine giren birçok eserin bunu sadece reklâma ve «rezaleften doğan başarı» denilen şeye borçlu olduğunu ortaya koyuyor. «Chapman raporu'nun bir bölümünde, bazı insanların, başkalarının başarılarından yararlandıkları, salt ün kazanmak için başkalarının sırtından geçindikleri, sırtlan gibi başkalarının kalıntısıyla besledikleri yazılı. Wallace'ın yaptığı da bundan farklı değil. Clare B. Luce'ün Kinsey raporları hakkındaki haksız suçlaması asıl Wallace için yerli yerinde kullanılabilir: «Chapman raporu, üzerinde bu kadar durulmasa, bütün ucuz piyasa romanları gibi kendiliğinden unutulup gidecek bir kitap.»

N. Ö.

YÖN, 3 Ocak 1962

VATAN

Yeni yılda
Yeni imza

İLHAN SELÇUK

Çok yakında VATAN'da

wood'un bu karakter oyuncusu, 1943 te George Stevens'in «The More the Merrier» ile bir Oscar kazanmıştı.

Sansür

Devrinden sonra sinemacılar sansürün kalkacağı umuduna düşmüştü. Sonra umutları yeni anayasaya bağlandı. Anayasa yürürlüğe girdi, fakat sansür kalkmadı. Kalkmak şöyle dursun eskisinden daha sıkı uygulanmaya başlandı. Sansürcülerimizi hiçbir şey bundan alıkoymuyordu, hatta gülünç olmak tehlikesi bile. Eh, «stüdyo» yazısında özel adların küçük harfle başladığı tanıtma yazılarını «Türk imlâsına uymuyor» diye değiştirmeye kalkışan bir sansürden herşey beklenebilirdi. Nitekim mevsim başında bir olay, sansürün herkesten olduğu kadar kendi kendinden de şüphe ettiriyor ortaya koydu: İmtiyazlı yabancı filmlerden (yerillerin sansürü tek, yabancıların sansürü iki derecedir) ikisi Ankara'da haftalarını her zamanki gibi doldurduktan sonra İstanbul'a gitti ve birkaç seans sonra yasak edildi. Filmlerden biri, Alberto Lattuada'nın bir genç kızın cinsel duygularını uyandıran andaitiş «Tali hayaller», öbürü Luciano Emmer'in bir İtalyan içişinin Hollanda'da bir sokak kadınıyla serüvenini anlatan «Camdaki kız» idi.

Yeni dalga

Yeni dalga» Fransa'da genç Fransız rejisörleri topluluğunu anlatmak için ortaya atılan bir terimdir ama, 1961 yılında Fransa'daki dalga adamaklılı duruldu. Buna karşılık Polonya, ABD, SSCB, İngiltere, İtalya'da bu terimle anılabilecek rejisör toplulukları ortaya çıktı. Geçen yıl Fransa'da 43 yeni rejisör ilk uzun filmlerini çeviriyorlardı. 1961 de yeni dalga rejisörlerinin çevirdikleri filmlerden sözü edilecekler bir dizineyi aşmıyordu, bunlardan da yarısı daha önceki yıl çevrilmeğe başlamıştı. Buna karşılık İtalya'da Mauro Bolognini, Franco Rossini, Vittorio de Seta, Elio Petri, Nicolo Ferrarri, A.B.D. nde John Cassavetes, Shirley Clarke, Denis ve Terry Sanders, Alexander Singer, Buzzy Kulik..., S.S.C.B. de Grigori Çukray, Alov ve Naumov, Tumanov ve Şukrin, Mihail Nseitser, Georgi Daniela ve Igor Talankin, Polonya'da Jan Bykowski, Jerzy Kawalerowicz, Andrzej Walda, Jan Batory, Wozniach Has., gibi yeni dalga» rejisörleri çalışmaktaydılar.

Nijat ÖZÖN

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TIYATRO

ANKARA

AGAÇLAR AYAKTA ÖLÜR (Los arboles mueren de pié) — Yazar: Alejandro Casona, Çeviren: Müşerref Hekimoğlu, Sahneye koyan: Ahmet Evintan. — Yaşamaktan bezmiş, ututlarını yitirmiş insanlara yaşamayı yeniden sevdirmekle uğraşan «Yağama Sevincini Artırma Enstitüsü»nde geçen bir acı güldürü (Yeni Sahne, 9 Ocaktan başlayarak Cuma hariç her gün).

BERNARDA ALBA'NIN EVİ (La casa de Bernarda Alba) — Yazar: Federico Garcia Lorca, Çeviren: İlhan Berk, Sahneye koyan: Mahir Canova. — Büyük İspanyol ozanı Lorca'nın son ve en iyi oyunu. Canova'nın başarılı sahne düzeni ve iyi bir oyun bütünlüğüyle yazarına yakışır bir seviye tutturuyor. Mevsimin görülmeğe değer gösterilerinden biri (Yeni Sahne, Cuma hariç her gün, 8 Ocakta son temsil).

BİR DON KİŞOT (L'huzuriberia) — Yazar: Jean Anouilh, Çeviren: Lütfü Ay, Sahneye koyan: Ziya Demirel. — Gerici siyasal düşüncelerin, basmakalıp siyasal parolaları yermeye çalışan, fakat çok kez bir «farce» havasından kurtulamayan bir oyun. Yine de eğlenceli iki saat geçirmek için tercih edilebilir (Üçüncü Tiyatro, 9 Ocakta ilk temsil).

BOYK JÜSTİNYEN — Yazar: Refik Erduran, Sahneye koyan: Şahap Akalın, Dekor - Kostüm: Refik ve Hâle Eren. — Büyük İddiaları olmasa, orta boy diye seyredilebilir bir tarihî oyun (Büyük Tiyatro, 5 Ocak).

CENGİZ HAN'IN BİSİKLETİ — Yazar: Refik Erduran, Sahneye koyan: Ragıp Haykır. — Üç karılı bir Osmanlı Efendisinin değişik dönemlerdeki yaşayışı (Küçük Tiyatro, pazartesi hariç her gün).

COPPELIA — Le Delibes'in 3 perdelik balet. Sahneye koyan: Ailne Phillips, Müzik yönetmeni: Ulvi Cemal Erkin, Kostüm - Dekor: Ulrich Damrau. — Baletlerin en başarılılarından ve sevilenlerinden biri. Devlet Tiyatrosu Bale Bölümünün ilk eseri (Büyük Tiyatro, 8 Ocak).

ÇARDAŞ FÜRSTİN (Die Csárdasfürstin) — Emmerich Kalman'ın opereti. Çeviren: Mazhar Kunt, Sahneye koyan: Azmi Örses, Müzik yönetimi: Sabahattin Kalender. — Günümüzde kinseye birşey söylemiyen bir operetin bayağı, fakat canlı müziğinin de ilgili ayakta tutmadığı başarısız bir oyununu (Üçüncü Tiyatro, 3 Ocak Suare, 1 Ocak matine).

DOLAP (La piége pour un homme seul) — Yazar: Robert Thomas, Çeviren: Adalet Ağaoğlu. — Pöls romanlarımız seven okuyucular için. Basit bir tek trüğe dayanan, fakat iyi geliştiği için seyirciyi sürükleyen bu oyunu Meydan Sahne'de biraz da seyirciyi güldürerek oynuyorlar (Meydan Sahne, Her gün: 18.15, Pazar matine).

GERGEDAN (Rhinocéros) — Eugène Ionesco, Çeviren: Fikret Adil, Sahneye koyan: Cüneyt Gökçer, Dekor - Kostüm: Refik ve Hâle Eren. — Günümüz öncü tiyatrosunun öncülerinden birinin son oyunu. Yazarın büyük kalabalığa sokulmak için takvizi varsa da önemli, sağlam bir tiyatro yapıtı. Görülmesi gerekli bir gösteri (Büyük Tiyatro, 1 Ocak).

HAENSEL VE GRETTEL (Hänsel und Gretel) — Engelbert Humperdinck'in operası, Müzik yönetimi: Ottavio de Rosa, Koro Başkanı: Adolfo Camozzo, Koreografi: Ann Parson, Sahneye koyan: Feridun Altuna, Dekor - Kostüm: Seza Altındağ. — Grimm Kardeşler'in masalından alınan konusu ve çocuk şarkılarıyla bezenmiş müziğiyle «H ve G», operaların en sevilmiş

oluyor (Büyük Tiyatro, 4 Ocak).

HAMLET — Yazar: W. Shakespeare, Çeviren: Orhan Burhan, Sahneye koyan: Cüneyt Gökçer, Dekor - Kostüm: Refik ve Hâle Eren. — Dünya dram yazarının en büyük yapıtlarından birinin yurdumuzdaki en iyi oynanışı belki de. Özellikle Gökçer'in yorumu görülmeğe değer. Mevsimin en önemli tiyatro olaylarından biri (3 Ocak Suare, 7 Ocak matine).

İKİZ KARDEŞİM DAVID (Gog et Magog) — Yazarlar: R. MacDougal, Ted Allen, Çeviren: Orhan Aydınbag, Sahneye koyan: Ekmele Hürol, Dekor - Kostüm: Seza Altındağ. — Çok kullanılan ikiz kardeş trüklerinin, aşağılık duygusunu yenmeğe çalışan bir sanatçı çevresinde yeniden kullanıldığı. Yalnızca hoş vakit geçirmek isteyenler için biçilmiş kaftan, çünkü iyi de oynanıyor (Üçüncü Tiyatro, Çarşamba, Cuma hariç her gün, 8 Ocakta son temsil).

İNCİ AVCILARI (Les pêcheurs de perles) — Bizet'in Carmen'den önceki denemeleri (Büyük Tiyatro, 6 Ocak).

SON BAND (Krapp's Last Tape) — Yazar: Samuel Beckett, Çeviren: Feridun Altuna, Sahneye koyan: Asuman Korad. — Günümüz öncü tiyatrosunun en iyi temsilcilerinden Beckett'in tek perdelik oyunu. — Aynı oyunun yanı sıra: **PUSUDA** — Cahit Altay, Sahneye koyan: Asuman Korad, Dekor: Hüseyin Mumcu. — Altay'ın, Anadolu kassabasının en önemli sorunlarından biri olan ağırlığı, tez kokutmadan canlı bir oyuna sokmağa başarısız yapıtı (Oda Tiyatrosu, Pazartesi hariç her gün).

ZAFER MADALYASI (Mr. Roberts) — Yazarlar: Joshua Logan, Thomas Heggen, Çeviren: Leyla Turnier, Sahneye koyan: Haldu Dorman. — İkinci Dünya Savaşında Büyük Okyanus'taki taşıt gemilerinde geçen bir askerlik güldürüsü. (Meydan Sahne, her gün suarede).

SİNEMA

ANKARA

BİR GANGSTER (On Friday at 11) — Bir milyon taşıyan zıhlı bir kamyonu ele geçirmeğe çablayan bey kişinin şiddet ve sadizmle örülmüş hikâyesi. James Hadley Chase'in romanını, bu türün başarılı rejisörü Alvin Rakoff temiz bir işçilikle anlatıyor. Bir de Václav Vich'in başarılı fotoğrafları — Rejisör: Alvin Rakoff, oyun: Nadja Tiller, Rod Steiger, Peter Van Eyck, Jean Servais (Renkli, 1-7 Ocak).

BİNBİR GECE MASALLARI (1001 Arabian Nights) — Walt Disney'in pabuçunu çoktan dama atan yeni «casli-resim» okulundan United Productions of America'nın perdelerinde oynayan ilk eseri. Ünlü Mr. Magoo'nun Binbir gece masalları gerçeğindeki tath hikâyesi — Rejisör: Jack Kinney, renkli canlı - resim (Ulus, 1-7 Ocak).

GENÇ ASLANLAR (The Young Lions) — Bir Alman subayıyla iki Amerikan erinin savaş serüveninde ortaya çıkan batış isteği. Savaşın çirkinliği, ustalıklı mizansen, başarılı oyunculuk «Hollywood 1970'lerinden Edward Dmytryk'i ilk olarak sağlam toprağa oturtuyor. — Rejisör: Edward Dmytryk, oynayanlar: Marlon Brando, Montgomery Clift, Dean Martin, Macy Briti (Ankara, 1-7 Ocak).

VENEDİKTE MERTAP (Venezia la luna e tu) — İtalyan Fernandeli Alberto Sordi'nin serüvenleri. Venedik'in en yakışıklı gondolcusunun aşk serüvenleri üzerine kurulan beylik komedi — Rejisör: Dino Risì, Oynayanlar: A. Sordi, Marisa Allasio, Nicky Michaels (Büyük, 1-7 Ocak).

HER TÜRLÜ YOLDA
PARANIZIN TAM KARŞILIGIDIR

TONGUÇ İŞÇİ MİTINGİNDE

